

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

“GELENEKTEN GELECEĞE CAMİ MİMARİSİNDE ÇAĞDAŞ TASARIM VE TEKNOLOJİLER”

2-5 EKİM 2012

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

MİMAR SİNAN
GÜZEL SANATLAR
ÜNİVERSİTESİ

SEMPOZYUM KİTABI

CAMI MİMARİSİNDE KURUMSAL VE YASAL ÇERÇEVE

Mehmet Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Mart 2012 tarihli itibarıyla ülkemizde 83.574 camide ibadet yapıldığı Başbakanlık tarafından açıklanmıştır. 2009 nüfus sayımına göre bir camiye 868 kişi düşmektedir. İstatistiklere göre cuma günü camilere giden vatandaşlarımızın sayısı, yirmiüç ile yirmibeş milyon arasındadır. Bayram namazı ve kandil gecelerinde bu rakamın otuz milyonu aştığı bilinmektedir. Bugün ülkemizde yapımı devam eden camilerin % 81'inin ruhsatsız olduğu, son yıllarda yapılmış olanların %55'inin mimari projelerinin olmadığı, %64,4'ünün betonarme projesinin olmadığı, Afet bölgelerindeki camilerin ise % 82,2'sinin ilgili yönetmeliklere uygun inşa edilmediği Ankara, Kayseri, İzmir, Antalya, Muğla ve Karaman'da çıkan fırtınalarda yıkılan toplam 13 minarenin inşaat ruhsatlarının bulunmadığı, 17 Ağustos Marmara, 12 Kasım Düzce, Çankırı, Ankara, Afyon ve Konya depremlerinde 1304 caminin hasar gördüğünü, 881 minarenin yıkıldığını, depremde hasar gören camilerde 116, 707, 247 TL hasar meydana geldiğini ve bu korkunç sonuçların ülkemizde başka hiçbir yapı grubunda rastlanmadığını düşündüğümüzde cami mimarisinde kurumsal ve yasal çerçevenin yeniden ve acilen düzenlenmesi gerektiği apaçık ortadadır.

Ülkemizde cami ve yapımı denilince ilk akla gelen kurum Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Ancak başkanlık cami projelendirilmesi, yapımı ve denetiminde esas yetkili kurum değildir. Ülkemizde yılda beş yüzü aşkın cami yapıldığı, ayrıca müftülüklerin ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, bir yerde bir cami yapıldığından, ancak o cami için kadro istenmeye geldiğinde haberdar olabildiğini Diyanet İşleri Eski Başkanı Sayın Ali Bardakoğlu ifade etmektedir. 15.07.2003 tarih ve 4928 sayılı kanun cami yapım izni yetkisini mülki idare amirlerine bırakmış ve inşaat ruhsatları ile ilgili sorumluluğu da belediyelere bırakmıştır. Diğer taraftan Diyanet İşleri Başkanlığı kadro tahsisi yapma ve tip proje hazırlamak, hazırlatmak ve kontrol etmekle yetkilendirilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde; geçmişten günümüze cami mimarisinde yasal düzenlemeler, ikinci bölümünde; Günümüzde cami mimarisi hakkında mevcut yasal düzenlemeler ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; cami projelerinin kim ve kimler tarafından hazırlanması, proje onayı ve ruhsat işlemlerinin hangi kurumlar tarafından yapılması ve inşaat aşamasında yapı denetim firmalarının aracılığı ile denetime alınması, inşaat sonrasında yapının bakımı ve onarım süreçlerinin nasıl olması gerektiği konularının ele alındığı cami yapımındaki süreçler; Yer Tespiti, Yapım İzni, Projelendirme, Ruhsat, Yapım Süreci, İnşaat Denetim, İşletme, Bakım-Onarım ve Koruma başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde projelendirme aşamasından uygulama ve sonrası süreçlerde rol alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, İl Müftülükleri'nin, belediyelerin, Cami Yaptırma ve Yaşatma Dernekleri'nin ve cami yaptıran özel şahısların birbirleri ile olan kurumsal ilişkileri ve mevzuat sorunları ele alınarak, yasada yapılması gerekli değişiklikler cami yapımında rol alan aktörler başlığı altında ele alınmıştır.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

Çalışmanın sonuç bölümünde ise; 3194 sayılı imar kanununda¹, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da² camilerin yer tespitlerinin yapılması, ibadet yerlerinin imar planında ayrılması, izin alınma şartları, projelerin nasıl hazırlatılacağı, teknik denetimler ile ilgili hususlarda yapılması gereken değişiklikler cami yapım dönüşüm süreci tablosu ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cami, Mevzuat, Diyanet, Cami Yapımı, Cami Dernekleri

1. Giriş

Camilerin işlevleri 1400 yıldır değişmemiştir. Ancak cami yapımları ile ilgili mevzuat dönem dönem değişikliğe uğramıştır. Ülkemizde cami yapım izinlerinin alınması, projelerinin hazırlanması, inşaat ruhsat işlemleri, inşaatların denetimi ve camilerin bakım-onarım ve koruma altına alınmaları gibi hususları içine alan yasal düzenlemeler;

- 3194 sayılı imar kanunu ve bu kanuna dayalı olarak çıkartılan "İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik"³

- 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun ve bu kanuna dayalı olarak çıkartılan "Camilerin Bakım Onarım Temizlik Ve Çevre Tanzimi Yönetmeliği"⁴ ile "Camilerin Bakım Onarım Temizlik Ve Çevre Tanzimi Yönergesi"⁵

- 2762 sayılı Vakıflar Kanunu⁶

- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'dur.⁷

İmar Kanunu ve mevzuatı, daha çok imar planlarında ibadethaneler ve camiler için yer ayrılması ile ilgili hususları düzenlemektedir. Vakıflar Kanunu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatının önemli bir kısmı, mevcut camilerin temizlik, bakım, onarım ve çevre düzenlemesi ile ilgili hususları ele almaktadır. Diyanet'in diğer mevzuatında ise, genellikle camilerdeki din hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin hükümlerin yanında, camilerde sunulan din hizmetlerinin idare ve kontrolüne ilişkin düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. [Dr. ONAY, 2008, 28]

2. Geçmişten Günümüze Cami Mimarisinde Yasal Düzenlemeler

Tablo 1'de görüldüğü gibi Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında çıkarılan imar ile ilgili yasal düzenlemelere baktığımızda 1864 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesi⁸ ve 1933 tarihli Belediye Yapı ve Yollar Kanunu'nda⁹ camiler ile ilgili çok küçük ve ayrıntıya girilmemiş düzenlemelerin olduğu görülmektedir.

1864 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesi birinci maddesinde;

" Cami şerif havlilerinde (avlularında) ve iskelelerde vesair meydanlarda vel-hasil menafi-i amme (kamu yararı) için terk olunmuş olan bi'l-cümle yerlerde ebniye (bina) inşası külliye memnu'dur (yasaktır)" şeklinde açıklanan metinde, cami inşası için ayrılan yerlerde, bina inşaatlarına yasak getirilerek, cami ve cıdarı yapılaşma anlamında koruma altına alınmıştır.

1933 tarihli Belediye Yapı ve Yollar Kanunu 1. Fasıl dördüncü maddesinin, Müstakbel şehir haritasının tanziminde esaslar başlığı altında;

¹ 09/05/1985 tarih ve 18749 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

² 02/07/1965 tarih ve 12038 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³ 17/03/2001 tarih ve 24345 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁴ 24/05/1985 tarih ve 18763 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁵ 28/05/1986 gün ve K/170/1060 sayılı Diyanet İşleri Başkanlık'ı onayı ile yürürlüğe girmiştir.

⁶ 13/06/1935 tarih ve 3027 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁷ 23/07/1983 tarih ve 18113 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁸ Yol ve Yapılar Tüzüğü olarak adlandırılmaktadır.

⁹ 21/06/1933 tarih ve 2433 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE CAMİ MİMARİSİNDE YASAL DÜZENLEMELER	
1. 1864 tarihli Turuk ve Ebniye Nizannamesi Cami avlusu ile birlikte koruma altına alınmıştır.	2. 1933 tarihli Belediye Yapı ve Yollar Kanunu Beldelerin elli sene içindeki nüfus değişimleri göz önüne alınarak gelecek nüfusun üç katına denk gelecek m ² 'de alan tahsis edilmesi.
3. 3194 sayılı İmar kanunu Yapı Ruhsat İşlem yetkisinin BELEDİYELERDE Bulunması	
3.1. 4380 sayılı Kanun (1998 Tarihli) İmar Planlarında CAMİ Yerlerinin Ayrılması Cami Yapılabilmesi için MÜFTÜLÜKLERDEN İzin Alınması Gerekli.	3.2. 4928 sayılı kanun (2003 Tarihli) İmar Planlarında İBADET Yerlerinin Ayrılması Cami Yapılabilmesi için MÜLKİ İDARE AMİRLERDEN İzin Alınması Gerekli.
4. 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun	
4.1. 4379 Sayılı Kanun (1998 Tarihli) İbadete Açılma izni Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait olması Kadro Tahsis İşlemleri İbadet Alanının Yönetimi	4.2. 6002 sayılı kanun (2010 Tarihli) Dini tesislerin estetik, fonksiyonel ve güvenli şekilde teknik yönden kontrolünü sağlamak, tip projeler hazırlamak, hazırlamak ve kontrol etmek

Tablo 1. Geçmişten Günümüze Cami Mimarisinde Yasal Düzenlemeler

"Müstakbel şehir haritasının tanziminde - mücbir sebepler olmadıkça - riayet olunması lazımgelen esaslar aşağıda gösterilmiştir.

Mücbir sebeplerin takdiri Dâhiliye vekâletine aittir.

A) Müstakbel şehir haritasının tanzimi sırasında elli sene içindeki nüfus değişimleri göz önüne getirilerek her beldenin müstakbel mevkii ve vüsatı ve şekli ona göre tespit ve tahdit olunacaktır.

B) Beldenin müstakbel vüsatı, yani şehir haritasının mesahai sathiyesi o beldenin müstakbel nüfusuna göre aşağıdaki emsaller ile zarp olunan miktar mecmunu geçmeyecektir:

Müstakbel nüfus X 50 = M² ev → bahçe, yol ve meydanlar,

Müstakbel nüfus X 4 = M² ticaret ve sanayi mahalleri,

Müstakbel nüfus X 4 = M² koru, çayır, göl ve oyun yerleri,

Müstakbel nüfus X 3 = M² hastane, mezarlık, hamam, otel ve kahvehane gibi umumî yerler,¹⁰

Müstakbel nüfus X 2 = M² resmî ve askerî müesseseler ve talim yerleri,

Muhafazası arzu edilen eski eserlerin yerleri ayrıca zammedilecektir. Mahallî hususiyet ve icabata göre yukarıdaki miktarların yüzde iki nispetinde arttırılması veya azaltılması belediye encümeninin kararı ve Dâhiliye, Sıhhat ve içtimâî muavenet vekilliklerinin tasvibi ile mümkün olur" denilmek sureti ile hastane, mezarlık, hamam, otel ve kahvehane gibi umumî yerler bahsinde camileri umumî yerler içinde düşünmek gerektiğinden; beldelerin elli sene içindeki nüfus değişimleri göz önüne alınarak gelecek nüfusun üç katına denk gelecek m²'de alan tahsis edilmesi yasalaştırılmıştır.

¹⁰ "Hastane, mezarlık, hamam, otel ve kahvehane gibi umumî yerler" hükmünde geçen umumî yerler adı altında cami yerleri de bahsedilmektedir.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

3. Günümüzde Cami Mimarisi Hakkında Mevcut Yasal Düzenlemeler

Ülkemizde cami ve yapımı denilince ilk akla gelen kurum Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Ancak Başkanlık cami projelendirilmesi, yapımı ve denetiminde esas yetkili kurum değildir. Ülkemizde yılda beş yüzü aşkın cami yapıldığı, ayrıca müftülüklerin ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, bir yerde bir cami yapıldığından, ancak o cami için kadro istenmeye gelindiğinde haberdar olabildiğini Diyanet İşleri Eski Başkanı Sayın Ali Bardakoğlu ifade etmektedir. [Ali BARDAKOĞLU, 2006, S:18]

3194 sayılı İmar Kanunun da 2.8.1998 tarihinde 4380 sayılı Kanunla eklenen Ek 2 Maddesi'nde:

"İmar planlarının tanziminde, planlanan beldenin ve bölgenin şartları ile müstakbel ihtiyaçları göz önünde tutularak lüzumlu cami yerleri ayrılır. İl, ilçe ve kasabalarda müftünün izni alınmak ve imar mevzuatına uygun olmak şartıyla cami yapılabilir" denilerek cami yerlerinin imar planlarında yerlerinin ayrılarak, cami yapım izinlerinin müftülüklerden alınması gerektiği ortaya konmuştu. Ancak bu kanun maddesi 15.07.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4928 sayılı kanunla değiştirilmiş ve;

"İmar planlarının tanziminde, planlanan beldenin ve bölgenin şartları ile müstakbel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak lüzumlu ibadet yerleri ayrılır. İl, ilçe ve kasabalarda mülki idare amirinin izni alınmak ve imar mevzuatına uygun olmak şartıyla ibadethane yapılabilir" hükmü gereği imar planlarında cami, ibadethane yerleri şeklinde ve cami yapım izinleri, ibadethane yapım izinleri şeklinde değiştirilerek, izin yetkisi müftülüklerden alınarak mülki idare amirlerine verilmiştir.

3194 sayılı imar kanunun da hem 1998 tarihinde değiştirilen 4380 sayılı kanun hem de 2003 tarihinde değiştirilen 4928 sayılı kanunların ilgili maddelerini incelediğimizde cami yerlerinin tesbitinin nasıl olması gerektiği, ne kadar alanların ayrılması gerektiği, yerleşim bölgelerinin nüfus oranlarının mevcut durumları ve artış durumlarının gözönüne alınmadığı, camiler arası mesafelerin ne olması gerektiği, merkez cami veya mahalle camileri olarak tabir edilen camilerin sayılarının ne olması gerektiği, cami ve çevresinde hangi sosyal ve dini mekânların olması gerektiği ve benzeri hiç bir husus ne kanunda ne de yönetmelikler ile açıklanmamıştır.

Cami inşaatı ruhsat işlemlerine baktığımız da ise, İmar Kanununun dördüncü bölüm, Yapı ve Yapı İle İlgili Esaslar Fıslının Yapı Ruhsatı başlığının 21. Maddesine göre;

"Bu Kanunun kapsamına giren bütün yapılar için 27. maddede belirtilen istisna dışında belediye veya valiliklerden yapı ruhsatı alınması mecburidir" denilerek ruhsat işlemleri için tüm sorumluluk ve yetki belediyelere bırakılmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı ise ;

2010 tarihinde çıkan 6002 sayılı kanunla değişik 7. Maddesinin f fıkrasının Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Başlığının 6. Maddesinde; "Cami, Kur'an kursu, hizmet binası ve diğer dini tesislerin estetik, fonksiyonel ve güvenli şekilde inşası için çalışmalar yaparak teknik yönden kontrolünü sağlamak, tip projeler hazırlamak, hazırlamak ve kontrol etmek" şeklinde bir değişiklikle cami projeleri hakkında teknik yönden sorumluluk altına girmiştir.

4. Cami Yapımındaki Süreçler

Tablo 2'de görüldüğü gibi günümüzde cami yapımındaki süreçler şu başlıklar altında sıralanabilir;

- Yer Tespiti
- Yapım İzni
- Projelendirme
- Ruhsat
- Yapım Süreci

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

- f. İnşaat Denetim
- g. İşletme, Bakım-Onarım ve Koruma

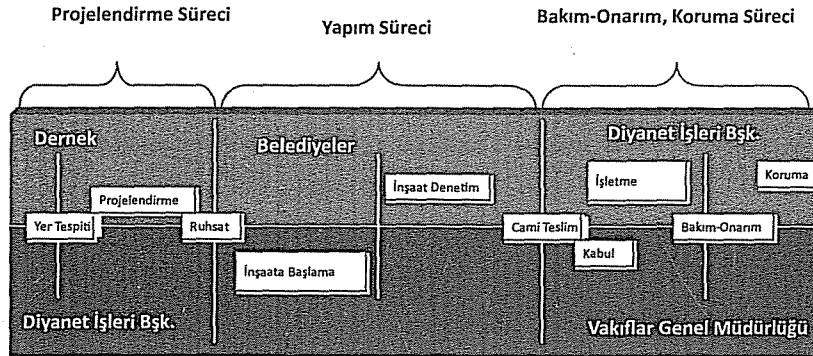
CAMİ YAPIMINDAKİ SÜREÇLER - MEVCUT DURUM			
1. YER TESPİTİ Yasal Düzenleme Yok Her alana, her m2'de yapılabilir.	2. YAPIM İZİNİ Mülki İdare Amirleri	3. PROJELENDİRME Vakıflar Genel Md. Tip Projeler Diyanet Tip Projeler Mevcut Cami Kopyaları Özgün Projeler	4. RUHSAT Belediyeler ve Valilikler
5. YAPIM SÜRECİ Cami Yapıtırma ve Yaşatma Demekleri Usta, kalfa ve taşeronlar İhale Yok	6. İNŞAAT DENETİMİ Yok	7. İŞLETME, BAKIM-ONARIM, KORUMA Diyanet İşleri Başkanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü	

Tablo 2. Cami Yapımındaki Süreçler, Mevcut Durum

Ülkemizde cami ve mescitlerin büyük bir kısmı hayırsever vatandaşlar, cami yaptıрма ve yaşatma dernekleri ve Diyanet Vakfı vasıtasıyla inşa ettirilmiştir. Camilerin ibadete açılmasının ardından mülkiyetleri, cami yapımını sağlayan tüzel kişiliklere veya Diyanet İşleri Başkanlığı'na bırakılmaktadır. Tarihi camilerin mülkiyeti ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir.

Tablo 3'te cami yapım sürecinde, camiye yaptıranlar ile kurumsal arası ilişkiler gösterilmektedir. Cami yapımını üstlenen dernek veya özel şahıslar, cami yapım süreci boyunca; ağırlıklı olarak Diyanet İşleri Başkanlığı, müftülükler ve belediyelerle muhatap olmaktadır. Belediyelerin bağlantısı inşaat ruhsatını vermekle sınırlı kalmakta, ancak müftülükler ile yapım süreci boyunca devam etmektedir.

CAMİ YAPIM SÜRECİNDE KURUMSAL PERSPEKTİF

Tablo 3. Cami Yapım Sürecinde Kurumsal Perspektif

Cami yaptıрма ve yaşatma gayesi ile kurulan dernekler, cami yaptırmakla ilgili taleplerini öncelikle Diyanet İşleri Başkanlığı'na bildirmelerini müteakip Dernekler ile Diyanet İşleri Başkanlığı imar planlarını ve o yerin ihtiyaçlarını değerlendirip derneklerin talebini onaylar ve Hazine'den arazi tahsis etmesini ister. Belediyeler

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

kent imar planlarını hazırlarken okul, kütüphane ve ibadet yeri gibi ihtiyaçlar için ayırdıkları sosyal tesis alanlarından hazine talimatı ile arazi tahsis ederler ve cami yaptırmak isteyen derneğe inşaat ruhsatı verirler.

Arazi tahsisinden sonra müftülük derneklerle bir protokol imzalar. Bu protokolde her türlü masrafın dernekçe karşılanacağını ve cami kurulduktan sonra derneğin herhangi bir menfaat talep etmeyeceğinin taahhüt edildiği belirtilir.

[<http://ilef.ankara.edu.tr/gorunum/2003/04/din-ticarete-ilet-ediliyor/>] Ancak sistem yukarıda açıklanan şekilde planlı ve yasalara uygun şekilde işlememektedir. Genellikle önce cami inşaatları sona ermekte, sonra kaçak yapılar için ruhsat talep edilmektedir.

Ayrıca dernekler ile müftülük arasında imzalanan protokol müftülük lehine tek taraflı bir protokol olduğundan hayırsever vatandaşlar bu protokoldeki taahhütleri yerine getirmekte zorlanmaktadırlar.¹¹ Aşağıda süreçlerin tek tek ele alınmaya çalışıldığı ve Tablo 4'te açıklamaya çalıştığımız süreçlerde yapılması gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi, bu protokole gerek duyulmamasını sağlayacaktır.

a. Cami Yerlerinin tespiti:

CAMİ YAPIMINDAKİ SÜREÇLER - YAPILMASI GEREKEN DÜZENLEMELER			
1. YER TESPİTİ (3194 Sayılı İmar Kanunu) İmar Planlarında Nüfus Ölçeğinde 400-600 m mes. Mesaid ve Merkez Cami Yerleri 75 Daireli Konut Bölgelerine Küçük Ölçekte 5000 Personel Kamu Kurumu Orta Ölçekte 30.000 Kişilik Ünl. Kampüslerine Merkez Cami	2. YAPIM İZİNİ Çevre ve Şehircilik Bkn.İl Müdürlükleri ve Müftülüklerin uygun görüşü ile Mülki İdare Amirleri...	3. PROJELENDİRME Her Cami İçin Özgün Proje	4. RUHSAT Belediyeler ve Çevre ve Şehircilik Bkn. İl Müdürlükleri Onayı ile
5. YAPIM SÜRECİ 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu İhale Usulleri ile...	6. İNŞAAT DENETİMİ Yapı Denetim Firmaları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İl Müdürlükleri Müh-Mim.	7. İŞLETME, BAKIM-ONRUKORUMA Diyanet Vakıflar Genel Müdürlüğü	

Tablo 4. Cami Yapım Süreçler, Yapılması Gereken Düzenlemeler

Cami yerlerinin tespitinde imar kanununda "imar planlarının tanziminde, planlanan beldenin ve bölgenin şartları ile müstakbel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak lüzumlu ibadet yerleri ayrılır." Şeklinde sadece ibadethane yerlerinin ayrılması hususunda bir madde mevcuttur. Bu kanun maddesinin yönetmelikle detaylandırılıp, alt başlıkların açılması gerekmektedir. İbadet Yerleri başlığı altında cami ile diğer dini tesislerin (kilise, havra vs) ibadet yerleri ayrılmalıdır. Türkiye'nin nüfusunun % 99'u müslümandır. Bu Müslüman nüfusun tahmini olarak 15 ile 20 milyonunun Alevi inancına, geriye kalan büyük çoğunluğunun ise Sünni mezhebine mensup olduğu tahmin edilmektedir. Gayri-Müslimler tahmini rakamlara göre: Ermeni Ortodokslar: (60 bin), Yunan Ortodokslar: (3 bin), Yahudi (22 bin) ve diğer Gayri-Müslimler (20 bin Suriye Ortodoksu, 10 bin Bahai, 5 bin Protestan ve daha az miktarda Keldani ve Nasturi) olarak sınıflandırılabilir. Gayri-Müslimlerin ibadet ihtiyaçlarının giderilebilmesi maksadıyla kurulan toplam 160 vakıf mevcuttur. Bunların yaklaşık 75'i Yunan Ortodokslara, 42'si Ermeni Ortodokslara, 19'u Yahudilere, 20'si ise diğerlerine aittir. [International Religious Freedom Report for 2011, Turkey, 2-5]

Söz konusu vakıfların tamamı Vakıflar Genel Müdürlüğü kontrolü altındadır. Rakamlardan anlaşılacağı üzere cami dışındaki ibadethaneler ile ilgili bir sıkıntı

¹¹ Ek 1 : Dernek, vakıf, birlik kurum, kuruluş, sandık ve benzeri teşekküllere diyanet işleri başkanlığı bütçesinden yapılacak yardıma ilişkin protokol.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

görülmemektedir. Cami yerlerinin tespiti her ilde belediyelerin hazırlayacağı imar planları ile ve yine yönetmeliklerde belirlenecek olan mesafe ve ayrılacak alanlar ile yapılmalıdır. Bu alanlar ve mesafe ne olmalıdır sorusuna cevap verebilmemiz için Osmanlı dönemindeki Cami-i Kebir, Selatin camii, ulu camii veya Cuma camisi kavramlarını incelememiz gerekmektedir. İstatistiklere göre cuma günü camilere giden vatandaşlarımızın sayısı, yirmüç ile yirmibeş milyon arasındadır. Bayram namazı ve kandil gecelerinde bu rakamın otuz milyonu aştığı bilinmektedir. [KARAMAN, 2006, 39] Bu rakamlar eşliğinde geçmişte olduğu gibi şehir merkezlerinde ve kalabalık nüfusun olduğu mahaller de Cuma ve bayram namazları gibi kalabalık cemaatin bulunacağı merkez camii yerlerinin şehir ölçeğinde sayıları tespit edilmelidir. Bu düzenlemelerin yapılması gerektiği 2006 yılında düzenlenen "Cami Projeleri İstisare Toplantısı'nda" Diyanet İşleri Emekli Başkan Yardımcıları'ndan Sayın Sami Uslu tarafından şu şekilde dile getirilmiştir;

"Başkanlık APK Dairesine; cami nereye ve kaç metrekare yapılmalı, nüfus yoğunluğu bakımından yüzde kaç yoğunluğa göre yapılmalı gibi hususlarda bir takım kural ve kıstaslar belirlemek için çalışma yapmıştık. Biz işi düzenleyelim, daha güzel olsun, dedik. Diyanet İşleri Başkanlığı elbette ki cami yapmaz, bunu Vakfımız yapar. Netice itibariyle diyorum ki, belediyelerle ilgili yasada bir değişiklik yapılması icap eder. Belediyeler, cami yapılırken müftülüklerden proje istemeli; o projelere göre de imarla ilgili düzenlemeler yapmalı ve ruhsatları ona göre vermelidir." [SULU, 2006, 68-69]

İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmeliğin değişik 10.maddesinde belirtilen Ek-1 tablo uyarınca, dini yapılar için Arsa büyüklükleri;

-Küçük cami için 2500 m2,

-Orta (semt) Camii için 5000 m2,

-Büyük Merkez Camii için 10000 m2 şeklinde bir düzenleme mevcuttur.

Ayrıca 3197 sayılı İmar Kanunu'na dayalı olarak çıkartılan "İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik" te Ek-1 Tabloda dini tesis alanlarının kişi başına 0.5 m2 hesap edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Türkiye'nin camii profilini incelediği kitabında Ahmet Onay, birbirlerine göre uzaklıkların verildiği Grafik 1'de camiler arası mesafeleri;

- **200 m'den daha az mesafede olanlar, (Çok yakın camiler)**
- **201 m – 400 m arası (Yakın camiler)**
- **401 m – 600 m arası (Normal mesafedeki camiler)**
- **601 m – 1000 m arası (Uzak mesafedeki camiler)**
- **1000 m'den fazla mesafede olan camiler (Çok uzak camiler)** olarak sıralanmıştır.

Camilerimizin yarısından fazlasında ki bu oran %56 ile 42.864 adet camide, iki cami arası mesafenin çok uzak olduğundan dolayı mahalle aralarına daha yakın mesafede cami yapma ihtiyacı doğmaktadır.

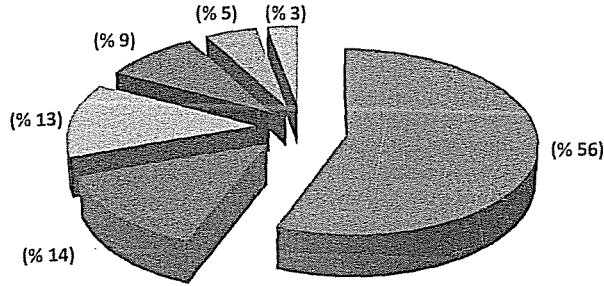
Merkez camileri dışında 400-600 metreyi aşmayacak yürüme mesafesinde ve vakit namazlarının kılınabileceği, metrekaresi mahalle ölçeğine göre belirlenecek küçük ve orta boy mescid inşası için yer tespitleri yapılmalıdır. Asgari **75 dairelik** bir konut bölgesine **küçük ölçekte bir mescid, yaklaşık 5000 personeli** ve bu kurumdan yararlanan bir o kadarda vatandaşın geldiği düşünülen bir kamu kurumuna **orta boy bir mescid ve 30.000 öğrencisi ve çalışanı** bulunan bir üniversite veya sağlık kampüsüne **bir adet merkez camii** yeri imar planlarında ayrılmalıdır.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

Grafik 1. Birbirlerine Uzaklıklarına Göre Camiler

1000 m'den fazla (42.864)	601 m - 1000 m arası (10.805)
401 m - 600 m arası (9.581)	201 m - 400 m arası (7.213)
200 m veya daha az (4.132)	Belirtilmemiş (2.327)

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2010 yılında çıkarmış olduğu "Kültür İstatistikleri" yayınında Tablo 5 'te mülkiyet durumlarına ve yerleşim yerlerine göre cami sayılarında yerleşim yerlerini incelediğimizde %67 gibi yüksek bir oranla 55.082 adet caminin köy yerleşim yerlerinde bulunduğunu görüyoruz. İl ve ilçe merkezlerinde ise %33 oranla 26.902 adet cami mevcuttur. Bu sonuç, cami yerleri ile ilgili mevzuat düzenlemelerin ve imar planlamalarının il ve ilçelerle birlikte büyük oranda köy yerleşim yerlerinde yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Mülkiyet durumu ve yerleşim yerine göre cami sayısı, 2010
Number of mosques by ownership and settlement places, 2010

	Toplam	İl ve ilçe merkezleri	Köy
Mülkiyet durumu - Status of ownership	Total	Provinces and districts centers	Villages
Toplam-Total	81.984	26.902	55.082

Tablo 5. Mülkiyet durumu ve yerleşim yerine göre cami sayısı, 2010

b. Cami Yapım İzni :

Cami yapımı süreçlerinde bahsedilen cami yapım izni belediyelerin verdiği inşaat ruhsat yani inşaat izni ile karıştırılmamalıdır. Burada konu edinilen husus; bir yere yapılacak caminin o bölge için gerekli olup olmadığı meselesidir. İmar Kanunun 15.07.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4928 sayılı kanunla değiştirilen kanun maddesine göre "İl, ilçe ve kasabalarda mülki idare amirinin izni alınmak ve imar mevzuatına uygun olmak şartıyla ibadethane yapılabilir" hükmü gereği cami yapım izinleri, mülki idare amirlerine verilmiştir. Günümüzde camiler ve mescitlerin büyük bir bölümü hayırsever vatandaşlar tarafından kurulan cami yaptırma ve yaşatma dernekleri aracılığı ile yaptırıldığından ve derneklerin denetimi iç işleri bakanlığı tarafından yapıldığı için yapım izinleri mülki idare amirlerine verilmiştir. Ancak valilikler ve kaymakamlıklar bu konuda teknik olarak ne kadar doğru karar verici olabilirler. Camilerin yapım izinleri, idari anlamda müftülükler ve teknik anlamda da yeni kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın taşra teşkilatları Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri'nin uygun görüşleri alınarak, mülki idare amiri tarafından verilmesi gerekmektedir. Bu izinler verilirken, dünya üzerinde sayısız cami projesine imza

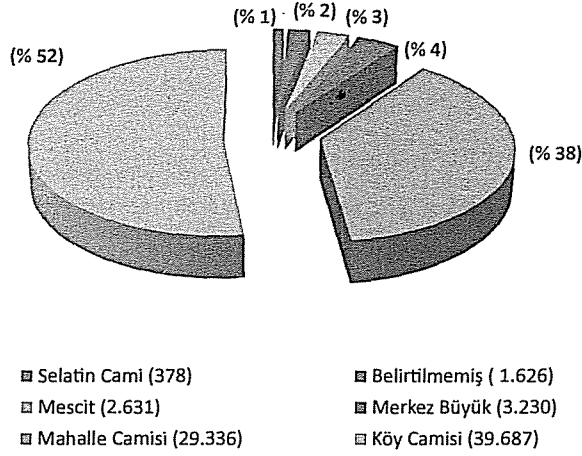
1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

atmış Mimar Sayın Mahmut Sami Kirazoğlu'nun geçtiğimiz yıllarda İstanbul'da düzenlenen "Cami Projeleri İstişare Toplantısında" ifade ettiği gibi camiler;

- Gerekli ise yapılmalı,
- Gereken yere yapılmalı,
- Gerektiği kadar yapılmalı,
- Gerektiği tarzda yapılmalıdır, kriterleri göz önüne alınarak yapılmalıdır. [(KIRAZOĞLU, 2006, 94)

Grafik 2. Özelliklerine Göre Camiler

Grafik 2'de 39.687 adet köy camisinin %52 orana sahip olduğu, 29.336 adet mahalle camisinin % 38 orana sahip olduğu görülmektedir. Bu oranlar bize köy camilerinde ve mahalle camilerinde cami yapım izinleri hususunda yeni yapılacak camiler için verilecek izinlerin, nüfus yapılarının da dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiği gibi bir sonuca ulaştırmaktadır. Cuma ve bayram namazlarında, camilere olan yoğun katılım ve ülkemizin nüfusu düşünüldüğünde 3.230 adet ile ve % 4 bir oranla merkez büyük camilerin sayılarının, özellikle büyük şehirlerde az olduğu görülmektedir. Bu yüzden ibadet yerlerinin belirleneceği imar planlarında bu husus gözardı edilmemelidir.

c. Projelendirilmesi :

Cami projeleri, ya tip projeler olmakta ya da başka bir yere yapılan benzer projelerden oluşturulmaktadır. Çok ender olarak bir mimara hazırlanmış projeler de vardır. Son yıllarda yapılmış cami projelerinin %55'inin mimari projelerinin olmadığı, %64,4'ünün betonarme projesinin olmadığı, bilinmektedir. Aslında Camilerin resmi bina mı umumi bina mı olduğu konusundaki tartışmaların cevabı netleştğinde projelerle ilgili sıkıntının büyük bir bölümü de ortadan kalkacaktır. [http://v3.arkitera.com/v1/haberler/2001/11/27/minare.htm]

3194 sayılı İmar Kanununda "kamu yapısı" veya "resmi bina" tanımı yapılmamış, 5. maddenin son fıkrasında, bu kanunda geçen deyimlerin Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikte tarif edileceği belirtilmiştir. Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca hazırlanarak 2.11.1985 günlü, 18916 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliğinin 4. maddesinin 5. bendinde ve 3030 sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliğinin 16. maddesinin 20. bendinde Resmi Bina: "Genel, katma ve özel bütçeli idarelerle, il özel idaresi ve belediyeye veya bu

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

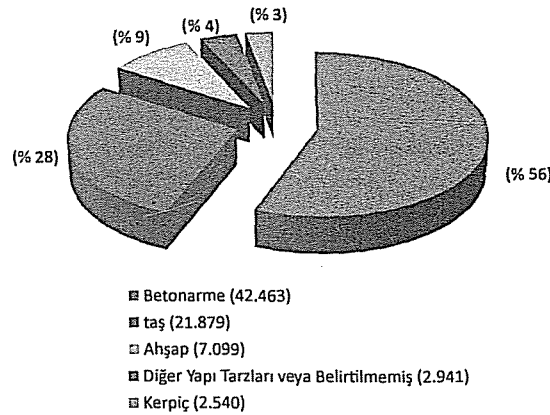
kurumlarca sermayesinin yarısından fazlası karşılanan kurumlara, kanunla veya kanunun verdiği yetki ile kurulmuş kamu tüzel kişilerine ait bina ve tesislerdir." şeklinde tanımlanmıştır.

Aynı maddenin 21. bendinde Umumi Bina: kamu hizmeti için kullanılan resmi binalarla ibadet yerleri, özel eğitim, özel sağlık tesisleri, sinema, tiyatro, opera, müze, kütüphane, konferans salonu gibi eğlence yerleri, otel, özel yurt, iş hanı, büro, pasaj, çarşı gibi ticari yapılar, spor tesisleri, genel otopark ve buna benzer umüma ait binalar olarak belirlenmiştir.

Yukarıda yer alan hükümlerin birlikte değerlendirilmesinden, cami binalarının kamunun ortak kullanımına ayrılmış olmakla birlikte resmi bina değil, umumi bina tanımı içerisinde yer aldığı görülmektedir. Nitekim; Danıştay altıncı dairede görülen bir davada¹² "Cami binaları, kamunun ortak kullanımına ayrılmış olmakla birlikte resmi bina değil, umumi bina tanımı içinde yer aldığından, dava konusu imar planının 3194 sayılı yasanın 9. maddesi uyarınca Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca onaylanmasında yetki yönünden hukuka uyarluk bulunmadığı" şeklinde bir karar çıkmıştır. Bu karara göre Camilerin statüsünün resmi ve hususi bina olarak yasalastırılması gerektiğini göstermektedir. Bu taktirde kamu kurumları bünyesinde yapılacak olan camiler için aynı zamanda Devlet Planlama Teşkilatı'ndan yatırım programına ödenek aktarmakta mümkün olacaktır ve yine bu sayede kurum tarafından tüm projelendirme işlemleri tam ve eksiksiz olarak hazırlanacak, inşaatları da güvenilir bir şekilde 4734 sayı Kamu İhale Kanunu ile yapılması sağlanacak ve inşaat denetimleri de yapılmış olacaktır.

Grafik 3'te yapı tarzlarına göre camiler incelendiğinde; 42.463 adet caminin, % 56 ile en yüksek oran ile betonarme yapı tarzında inşa edildiği, ancak geri kalan camilerin betonarme dışında yapı uygulamaları ile inşa edildiği görülmektedir ki bu da deprem bölgelerinde bulunan camiler için ciddi bir risk taşımaktadır. Aynı zamanda 17 Ağustos Marmara, 12 Kasım Düzce, Çankırı, Ankara, Afyon ve Konya depremlerinde 1304 caminin hasar gördüğünü, 881 minarenin yıkıldığını, depremde hasar gören camilerde 116,707,247 TL hasar meydana geldiğini belirtmiştik. Bu korkunç manzaranın ortadan kaldırılması için yeni yapılacak camilerin projelerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu konuda hem belediyeler, hem de mimarlar ve mühendis odalarına görev düşmektedir ve daha duyarlı olmaları beklenmektedir.

Grafik 3. Yapı Tarzlarına Göre Camiler

Ayrıca projelerde olmazsa olmaz olan aşağıdaki mahaller her cami için yasal olarak zorunlu hâle getirilmelidir.

1- Ana mekân (zemin katta genelde erkekler cemaati için),

¹² T.C. Danıştay Altıncı Daire'de Esas No : 2001/6820 ve Karar No : 2003/803 görülen dava metni.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

- 2- Arka ve yan mahfeller,
- 3- Müezzin mahfeli,
- 4- Mihrap,
- 5- Minber,
- 6- Kürsü,
- 7- İmam ve müezzin odası (abdest almak için içerde sadece lavabolu bir bölüm olabilir),
- 8- Kütüphane,
- 9- Depo (fazla halı, hasır, elektrik süpürgesi, merdiven toz bezi vesaire ve ayrıca bunların yıkanması için lavabo),
- 10- Yukarı çıkamayan bayanlar için zemin katta namaz kılma mekânı,
- 11- Üst katta hanımlar mahfeli,
- 12- Kapalı son cemaat yeri,
- 13- Ön ve yan girişler,
- 14- Ön ve yan revaklar,
- 15- Revaklı avlu,
- 16- Şadırvan,
- 17- Minare,
- 18- Elektrik odası,
- 19- Isıtma, havalandırma odası,
- 20- Abdesitlikler, tuvalet (hem erkekler hemde hanımlar için duş)
- 21- Musalla taşı.

İhtiyaç ve imkân var ise bilgisayarlı bir kurs odası, idare heyeti odası, çay ocağı, bekçi odası, imam ve müezzin evi, misafirhane, dinî kitap satan küçük bir dükkân, bahçe düzeni, dış duvarı, giriş kapıları, otopark, bodrum, cami içinde içme suyu dolabı, fazla abartmadan halka sosyal hizmet vermek için çok maksatlı salon, servisler, küçük çapta sportif aktiviteler, nakış dikiş kursu, kafeterya, ufak bir hamam, gasilhane düşünülebilir. [KİRAZOĞLU, 2006, 92-93]

Cami Mimarilerinin projelendirilmesinde sadece cami mimarisi düşünülmekte, cami ve çevresi ve peyzajı düşünülmemektedir. Peyzaj projelerinin hazırlatıldığı cami projeleri sayısı yok denecek kadar azdır. Ayrıca çocuklarımızı camilere çekebilmek ve camilerle içiçe olabilmelerini sağlamak için her cami bahçesinde çocuk oyun alanları teşkil edilmelidir. Cami halılarının antibakteriyel olması sağlanmalı, her caminin özellikle Cuma ve bayram namazlarında kadınların katılımının sağlanabilmesi için fiziksel düzenlemeler yapılmalı, dinlenme tesisleri gibi yerlerde yapılacak mescidlerin, gerek abdestalma, tuvalet ve namaz mekânlarının standardize edilmesi gerekmekte, cami altlarına veya bahçesi içinde çarşı-pazar vb. ticari faaliyet getirici mekânlar olmamalı ve tüm bunların zorunlu hâle getirilebilmesi için mevzuata bağlanması sağlanmalıdır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verilerine göre dünya nüfusunun %10'u engellilerden oluşmaktadır. Ülkemizde, "Türkiye Engellilik Araştırması" sonuçlarına göre engelli oranı, %12,29 olarak bildirilmiştir. [YILDIRIM, 2010, 22] Bu orana göre yaklaşık 9 milyon engelli vatandaşlarımızın da camilere erişimi ve cami bahçesinde ve cami içindeki tüm mekanlara kolaylıkla ulaşımının sağlanabilmesi için mevcut camilerde ve yeni yapılacak camilerde engelliler için yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

d. Yapı Ruhsatının alınması :

Yapı ruhsatı, mücavir alanlar içerisinde ruhsata tâbi olan herhangi bir yapının inşaatına başlanabilmesi için belediyelerce, mücavir alan sınırları dışında Valiliklerce

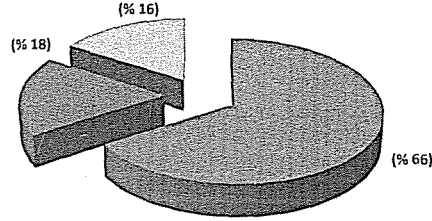
1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

verilen izindir. 3194 sayılı İmar Kanunu kapsamına giren bütün yapılar için (27. madde de belirtilen istisna hariç) yapı ruhsatı alınması zorunludur. Belediye sınırlarında bulunan tüm binalar için yapı ruhsatı belediyelerden alındığından, cami inşaatlarının yapı ruhsatları da belediyelerden alınmalıdır. Bugün ülkemizde yapımı devam eden camilerin % 81'inin ruhsatsız olduğunu biliyoruz. Bunun sebebi isteyen, istediği yere, istediği anda, istediği proje ile cami inşaatına başlamasındandır. Her cami inşaatına ruhsat verilmesi ile inşaatına başlanmasının mevzuatta düzenlenmesi ile bu durum önlenecektir. Camilerin bugün neredeyse ?'nün ruhsatsız olması demek, cami yapılan yerden ve yapıldığından belediyelerin hatta müftülüklerin, dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın haberinin olmaması veya sonradan haberlerinin olması demektir. Aynı zamanda bu durum cami yapılacak alanda yapılması gereken zemin etüdlerinin olmaması ve projelerin incelenmemesi ve hatta projersiz inşaat başlanıldığının göstergesidir. Bu durumun getireceği korkunç sonuç cami yapımı süreçlerinde projelendirme başlığı altında incelenmiştir, ancak denetim eksikliğinden kaynaklanan diğer hususlara; camilerin tuvaletlerinin, abdest alma mahallerinin ve ısıtma sistemlerindeki kötü sonuçları da göz önüne sermektedir.

Grafik 4' te 13.914 adet camide tuvalet olmadığı ve sadece 11.993 adet camide % 16 gibi çok düşük bir oranda hem erkekler hem de kadınlar için tuvalet bulunduğu görülmektedir.

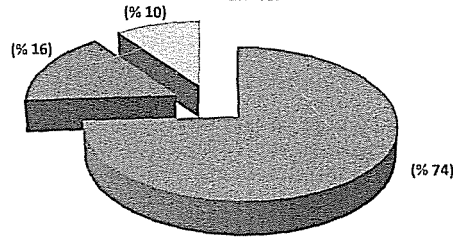
Grafik 4. Tuvalet Olup Olmama Durumlarına Göre Camiler

- Sadece Erkekler İçin Tuvalet Kabini Olan Camiler (51.015)
- Tuvalet Kabini Hiç Olmayanlar (13.914)
- Hem Erkek Hem de Kadınlar İçin Tuvalet Kabini Olan Camiler (11.993)

Grafik 5'te ise 12.202 adet camide hiç abdest alma mahalli olmadığı, sadece 7.905 adet camide hem erkekler hem de kadınlar için abdest alma mahalli olduğu görülmektedir.

Grafik 5. Abdesthane Olup Olmama Durumlarına Göre Camiler

- Sadece Erkekler İçin Abdest Alma Yeri Olan Camiler (56.815)
- Abdest Alma Yeri Hiç Olmayanlar (12.202)
- Hem Erkek Hem de Kadınlar İçin Abdest Alma Yeri Olan Camiler (7.905)

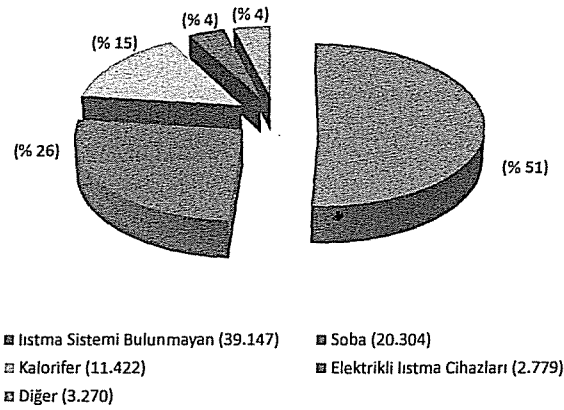

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

Grafik 6'da ise; ülkemizdeki toplam caminin neredeyse yarısından fazla olan 39.147 adet camide hiçbir ısıtma sisteminin olmadığı sadece %15'lik bir oranda 11.422 adet camide kalorifer ile ısıtma sistemi olduğu görülmektedir.

Grafik 6. Isıtma Sistemine Göre Camiler

Tüm bu sonuçların önlenmesi için camilere inşaat ruhsatı verilmeden önce bu mekânların ve sistemlerin projelendirilmesi ve denetlenmesi gerektiği açık ortadadır.

e. İnşaatın Yapım Süreci:

Cami Yaptırma Ve Yaşatma Dernekleri tarafından yaptırılan inşaatların temelden, kaba yapısına ve ince işlerine kadar tüm kalemleri, dernek tarafından belirlenen taşeronlara ve ustalara yaptırılmaktadır. Dernek yöneticileri ise genelde hayırsever vatandaşlar tarafından oluşturulduğu için teknik destek alınmadan bu işler yaptırılmaktadır. Dernekler, sigortasız işçi çalıştırmak zorunda kalmaktadırlar ve bu yüzden inşaat sürecinde meydana gelen kazalar neticesinde dernek başkanları ve yönetimi ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Günümüz modern cami projelerinin detay gerektiren uygulamaları teknik destekten yoksun olarak geliş güzel yaptırılmaktadır. Dernekler tarafından yaptırılan camilerin inşaat yapım sürecinde temelinden ince işlerine kadar tüm inşaat süreci dernek yönetiminin samimi, fedekarca gayretleri ile yürütülmektedir, ancak teknik anlamda sıkıntılı bir süreçtir. Zira dernek yönetiminde bulunanlar ile cami projesini hazırlayan mimar ve mühendis grubu arasındaki uçurum geliş güzel cami binalarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

f. İnşaatların denetimi:

Cami inşaatlarının büyük bir bölümünün proje müellifleri belli olmadığı ve denetimle ilgili yasal düzenlemeler olmadığından binaların denetimi de yapılmamaktadır. Bu yüzden de denetimi yapılmayan Afet bölgelerindeki camilerin ise % 82,2'sinin ilgili yönetmeliklere uygun inşa edilmediği Ankara, Kayseri, İzmir, Antalya, Muğla ve Karaman'da çıkan fırtınalarda yıkılan toplam 13 minarenin inşaat ruhsatlarının bulunmadığı, 17 Ağustos Marmara, 12 Kasım Düzce, Çankırı, Ankara, Afyon ve Konya depremlerinde 1304 caminin hasar gördüğünü, 881 minarenin yıkıldığını, depremde hasar gören camilerde 116,707,247 TL hasar meydana geldiği bilinmektedir.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

Cami binalarının resmi veya umumi bina olduğu hususu çözülünce yapım süreci de çözülmüş olacaktır. Kamu kurumlarına yapılacak olan camiler resmi bina hüviyeti kazandığı takdirde, inşaat maliyet sıkıntıları kalkacak ve inşaat ihaleleri 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu çerçevesinde yapılacak ve bu yüzden inşaat yapım sürecinde inşaat uygulama yönetmeliklerine uygun olarak tamamlanabilecektir. Özel teşebbüslerin veya hayırsever vatandaşlar tarafından yaptırılacak camilerin ise ruhsat izinlerinin, mimari ve tüm mühendislik projelerinin tamamlanmasının akabinde verilmesi ve inşaatlarında Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri ve yapı denetim firmaları marifeti ile denetlenebilmesini sağlayacak mevzuatın oluşturulması ile sağlıklı cami binaların yapımı sağlanmış olacaktır.

g. Teslim sonrası işletim, bakım, onarım ve Koruma Yolları :

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2010 yılında çıkarmış olduğu "Kültür İstatistikleri" yayınında Tablo 6 'te mülkiyet durumlarını incelediğimizde 47.831 adet caminin köy tüzel kişiliğinde, 6.822 adet caminin belediyelerde, 6.038 adet caminin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde, 5.555 adet caminin derneklerde, 4.783 adet caminin Hazine'de, 4.419 adet caminin şahıslarda, 4.045 adet caminin Türkiye Diyanet Vakfı'nda olduğunu görüyoruz.

Mülkiyet durumu ve yerleşim yerine göre cami sayısı, 2010
Number of mosques by ownership and settlement places, 2010

	Toplam	İl ve İlçe merkezleri	Köy
Mülkiyet durumu - Status of ownership	Total	Provinces and districts centers	Villages
Toplam-Total	81 984	26 902	55 082

Vakıflar Genel Müdürlüğü - General Directorate of Foundation	6 038	4 991	1 047
Türkiye Diyanet Vakfı - Turkish Religious Foundation	4 045	3 263	782
Hazine - Treasury	4 783	3 157	1 626
Dernekler - Associations	5 555	4 813	742
Kamu İktisadi teşekkülleri - State economic enterprises	653	432	221
Şahıslar - Persons	4 419	3 124	1 295
Belediyeler - Municipalities	6 822	3 591	3 231
Köy tüzel kişilikleri - Village juridical persons	47 831	2 225	45 606
Özel İdare - Special administration	170	104	66
Diğer - Others	1 668	1 202	466

Tablo 6. Mülkiyet durumu ve yerleşim yerine göre cami sayısı, 2010

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'da camilerin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ibadete açılacağı ve camilerin yönetiminin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılacağı ve inşaatı tamamlanan camilerin 3 ay içinde Başkanlığa devrinin yapılması gerektiği belirtilmektedir.¹³

24.05.1985 tarih ve 18763 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan "Camilerin Bakım Onarım Temizlik Ve Çevre Tanzimi Yönetmeliği" ile ;

- Hizmetin Yürütülmesi başlığı altında "Mühendislik (Cami Bakımı Mühendisliği),

¹³ 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun, 35. maddesi [Değişik: 31/07/1998 4379/1 md.] "cami ve mescitler Diyanet İşleri Başkanlığı'nın izni ile ibadete açılır ve Başkanlıkça yönetilir. Hakiki ve hükmi şahıslar tarafından yapıldığı halde izinsiz veya izinsiz olarak ibadete açılmış bulunan cami ve mescitlerin yönetimi 3 ay içinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na devredilir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca buralara imkânlar nispetinde kadro tahsis edilir. Kadro tahsis edilinceye kadar buralarda görev yapanların mesteki ehliyetleri ile ilgili esas ve usuller yönetmelikle düzenlenir"

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

bu Yönetmeliğin öngördüğü temizlik, çevre tanzimi ve bakımı programına alınacak camileri belirleyerek 11 Koordinasyon Kurulunun da görüşünü alarak Başkanlığın onayına sunar. Programa alınması onaylanan camilerden her biri için ayrı ayrı çevre tanzim projeleri hazırlayarak Genel Müdürlüğe intikalini sağlar. Onaylanan projesine uygun olarak cami ve mescitlerin çevre tanzimini yapar. Ağaçlandırma, çimleme ve çiçeklendirme işleri için ilgili kurum ve kuruluşlarla gerekli koordineyi sağlar. Ekiplerin ihtiyaçlarını tespit eder. Başkanlık bu ihtiyaçlardan uygun gördüğü araç-gereç ve malzemeyi temin eder. Gereken harcamaların yapılması için ilgililere yetki verir."

- Madde 6 : Genel Müdürlükçe Yürütülecek Hizmetler (Vakıflar Genel Müdürlüğü) başlığı altında b bendinde; "Mühendislikçe yapılacak vakıf cami, mescid ve müstemilatın onarım, çevre tanzimi projelerini onaylamak. Bu yerlerdeki işgalleri kaldırmak."

- Madde 10 : Belediyelerce Yürütülecek Hizmetler başlığı altında a bendinde; "Mühendislikçe yapılacak cami ve mescitlerin çevre tanzimi projelerinin hazırlanmasına yardımcı olmak. Onaylanan projeye göre bahçenin tanzimini, ağaçlandırılmasını ve çiçeklendirilmesini Mühendislik ile koordineli olarak yürütmek." hükümleri gereği hem Diyanet İşleri Başkanlığı'na hem Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne hem de belediyelere bir takım sorumluluklar vermiştir.

Ayrıca Başkanlık, "Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönergesi" 'nin Camilerin Bakım ve Temizliği başlıklı 123. Madde de ; "Cami ve mescitlerin genel bakım ve temizliği nisan ve ekim aylarında olmak üzere yılda iki defa yapılır. Bu bakım ve temizlik sırasında kubbe, tavan, duvarlar, mahfeller, minber, mihrap, kürsü, maksureler, iç zemin, halı ve kilimler, şamdanlar, avizeler, levha ve yazılar ile bütün teberrikat eşyası, kapı ve pencereler, revaklar, iç ve dış avlu ve bahçeler, şadırvan, dış duvarlar ve minareler zarar vermeyecek temizlik malzemeleri ile yıkanır, silinir, bakım ve temizliği yapılır, toz ve örümcek ağları alınır, varsa dış duvar ve minarelerdeki bitki ve yosunlar temizlenir, budanması gereken ağaçlar budanır," ve benzeri hükümlerle ve "Camilerin Bakım Onarım Temizlik ve Çevre Tanzimi Yönergesi" ile camilerin bakım, onarım ve temizlik işlerini mevzuata bağlamıştır.

Cami İhtiyaçlarının Temini yine "Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönergesi" 'nin Camilerin Bakım ve Temizliği başlıklı 124. Maddesinde;

"Derneği veya vakfı bulunmayan camilerde, camilerin bakım ve küçük onarımları ile diğer ihtiyaçları aşağıdaki esaslara göre yapılır ve temin edilir.

a) Camilerde su, temizlik, aydınlatma, ısıtma, boya, badana, bakım, küçük onarım ve benzeri cami ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla imam-hatibin başkanlığında cemaatten seçilmiş en az iki kişinin katılımıyla bir "Cami Temsil Heyeti" kurulabilir. Bu heyet, gelirlerini tutanakla sağlar ve harcamalarını gider belgesi karşılığı yapar. Tutanak ve gider belgeleri imam-hatip tarafından saklanır. İmam-hatibin değişmesi halinde bu belgeler, yeni gelecek imam-hatibe verilmek üzere temsil heyetinin diğer üyelerine zimmet karşılığı devredilir. Cami temsil heyeti gelir ve giderleri, ilgili müftüler ve Başkanlık müfettişlerince denetlenir, " vb. hükümlerle sağlanmaktadır.

Tüm bu yönetmelik ve yönergeler teorikte var ancak üzülmektedir ki pratikte uygulanması yok. Ülkemizde bir çok caminin hem çevre temizliği hem de özellikle tuvaletlerinin temizliği içler acısıdır. Bunu düzenlemek için camilerin ibadete açıldıktan sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'na devrinin yapılması ile birlikte, temizlik ve bakım işlerinin tüm sorumluluklarının yerel yönetimlere verilmesi doğru olacaktır. Bunun denetimi de müftülükler tarafından sağlanmalıdır. Camilerin elektrik, su ve ısıtma vb. giderlerinin devlet tarafından karşılanması yerinde olacaktır.

Yine aynı şekilde dinlenme tesislerinde bulunan cami ve mescitlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve temizlik ve bakımlarının yerel yönetimlerce denetlenmesi doğru olacaktır.

Ayrıca, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ikinci bölüm Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları başlığı altında ;

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

(Değişik:14.07.2004 - 5226/2.md) "Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkâmlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar, tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar; çeşme ve sebiller, imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bédestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar, külliye, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir." hükmü gereği camiler koruma altına alınmıştır.

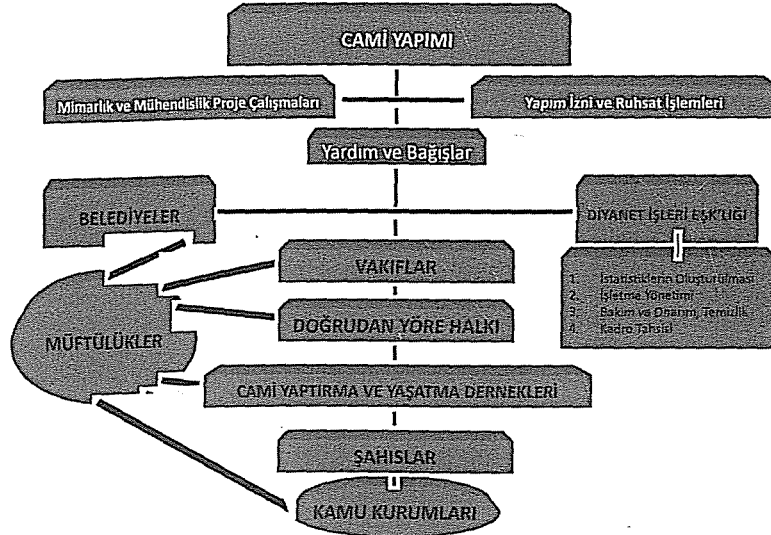
5. Cami Yapımında Rol Alan Aktörler

Günümüzde cami yapımı sürecinde rol alan aktörleri tablo 7'de gösterildiği gibi;

- a- Cami Yaptırma ve Yaşatma Dernekleri
 - b- Belediyeler
 - c- Şahıslar (Hayırsever Vatandaşlar)
 - d- Diyanet İşleri Başkanlığı ve Müftülükler
 - e- Vakıflar Genel Müdürlüğü
 - f- Türkiye Diyanet Vakfı
- olarak sıralayabiliriz.

Herhangi bir binanın, sosyal ve kültürel bir tesisin yapılmasından çok farklı olan camiler, inanç ve ibadet gibi dini gereklere dayalı olarak, çoğunlukla doğrudan halk tarafından inşa edilmelerinin de etkisiyle, toplumun son derece duyarlı olduğu konular arasında bulunmaktadır. Camiler konusundaki toplumsal duyarlılığın, konum

Cami Yapımında Kurumsal İlişkiler Perspektifi

Tablo 7. Cami Yapımında Kurumsal İlişkiler Perspektifi

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

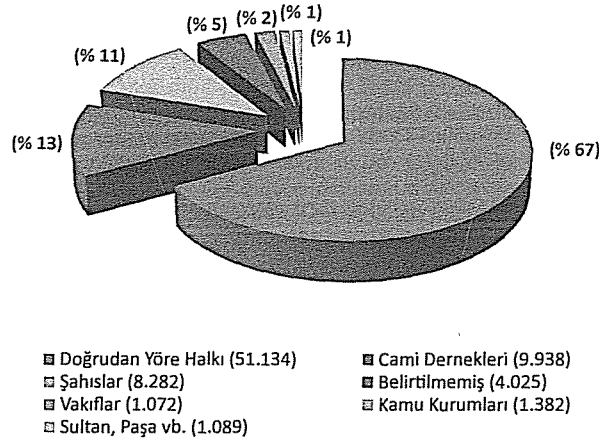
ve mimari özellikler yönüyle yapılan değerlendirilmeleri de, zaman zaman camiye karşı uygunsuz görüşler olarak algılamaya dönüştüğü olmaktadır. Ancak, camiye karşı olma ile caminin konum ve kullanışlılığı gibi hususları eleştirmenin farklı şeyler olduğunun altını çizmemiz yerinde olur. [ONAY, 2008, 16]

Diyanet İşleri Eski Başkanları'ndan Mustafa Sait Yazıcıoğlu; Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda 2007 yılı Camiler ve Din Görevlileri Haftası münasebetiyle yaptığı konuşmasında şöyle demiştir: "Cami yapımında bir kısım kriterlerin aranması gerekmektedir. Zaman zaman cami israfına da yol açıldığına şahit oluyoruz. Bir yerde cami varken aynı yerde ikinci bir cami yapmak israfa neden oluyor. Bu konuda din görevlilerimiz, müftülüklerimiz cami yapmak isteyenleri uyarak üzerlerine düşeni yapmaktadırlar. Öncelik neredeyse oraya yönelmeliyiz." [YAZICIOĞLU, 2007, 12]

a. Cami Yaptırma Ve Yaşatma Dernekleri :

Ülkemizde inşa edilen cami ve mescitlerin %67'si doğrudan yöre halkı tarafından yaptırılmaktadır. Bu oranı, %13 oranla cami yaptırma dernekleri ve %11 oranla şahıslar izlemektedir. Dolayısıyla camiler, büyük oranda cemaatin kendisi tarafından yaptırılmaktadır demek, yanlış olmaz.

Grafik 7. Yaptırınlara Göre Camilerin Dağılımı

İsimlerinde yaşatma kelimesi geçtiği halde Cami yaptırma ve yaşatma gayesi ile kurulan dernekler, cami yaptırmakla ilgili taleplerini öncelikle Diyanet İşleri Başkanlığı'na bildirmelerini müteakip Diyanet İşleri Başkanlığı imar planlarını ve o yerin ihtiyaçlarını değerlendirip derneklerin talebini onaylar ve Hazine'den arazi tahsis etmesini ister. Belediyeler kent imar planlarını hazırlarken okul, kütüphane ve ibadet yeri gibi ihtiyaçlar için ayırdıkları sosyal tesis alanlarından hazine talimatı ile arazi tahsis ederler ve cami yaptırmak isteyen derneğe inşaat ruhsatı verirler. Arazi tahsisinden sonra müftülük derneklerle bir protokol imzalar. Bu protokole her türlü masrafın dernekçe karşılanacağını ve cami kurulduktan sonra derneğin herhangi bir menfaat talep etmeyeceğinin taahhüt edildiği belirtilir. Yasal olarak, cami tamamlandıktan sonra bu derneklerin işlevi sona ermektedir.

Cami Yaptırma ve Yaşatma Dernekleri, Türkiye'de gerek medya gerekse de mimarlar tarafından eleştiri konusu edilmiştir ve neredeyse sadece bu yapılmıştır. Derneklerin arkasında bir siyasi gücün varlığını veya rant ilişkilerini aramak daha

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

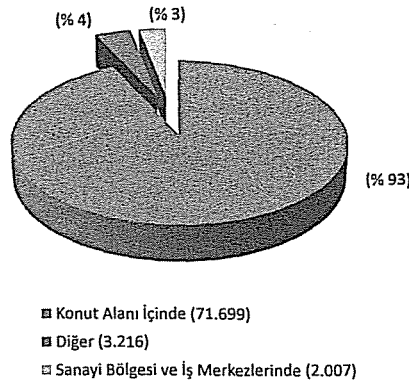
önemli olmuş ya da halktan toplanan bağışlarla cami yaptırılması, istismar edilebilecek bir yöntem olarak görülüp genelde şüpheyle karşılanmıştır. Cami yaptırma dernekleri ile mimarlar arasında bir uçurumun varlığı dile getirilmişse de bunun nedenleri ve nasıl aşılabileceği üzerinde yeterince durulmamıştır. Bunun yerine derneklerin yaptırdığı camilerin mimari düzeyine ilişkin küçümseyici ifadelerle yetinilmiştir. [ATLI, 2010, 14]

Cami yaptırma derneklerinin cami mimarisi bahsinde mimarların fiilen öncelikli muhattabı olduğu gerçeği yeterince idrâk edilmemiş gibi görünmektedir. Aksi takdirde, bu denli şikâyet konusu edilen problemlerin çözümü ile ilgili olarak söz konusu muhattapla bir diyalog yolu aranır, diye düşünmemek imkânsızdır. Diyalog ve müzakere yöntemi ile tıpkı herhangi bir müşteri ile olduğu gibi bu müşteri ile de bir uzlaşma zemini bulunabileceken, mimarlık camiası söz konusu müşterinin beğenilerini baştan küçümsemiş, yargılamış gibi görünmektedir. Bir diyalog ortamı içinde bu müşterinin bilgi eksikliklerini giderecek eğitim olanakları yeterince aranmamış, bu konuda mimarlık fakülteleri ve mimarlar odası üzerine düşen görevi aktif bir şekilde üstlenmemiştir denebilir. [ATLI, 2010, 18]

b. Belediyeler :

Cami yapımlarında belediyelere de büyük sorumluluklar düşmektedir. Belediyeler imar planlarında yukarıda bahsettiğimiz prensipler dairesinde imar planlarını hazırlamalı ve ruhsat işlemlerini diğer binalarda uyguladıkları şekilde iyi takip etmelidirler. Ancak belediyelerin bu sorumluluklarını yerine getirdiklerini söylemeyiz. Zira bilindiği gibi Ankara Kocatepe Camii, Cumhuriyet tarihimizin en dikkat çekici camilerinden ve mimari eserlerinden birisidir. 1967 yılında temeli atılan caminin inşaatı tam yirmi yıl sürmüş ve cami 1987 yılında ibadete açılmıştır. Türk halkı bu cami için elinden gelen her türlü yardımı yapmış, bazı yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlardan nakdi yardımlar gelmiştir. Hatta Merhum Başbakan Adnan Menderes bile, çiftliğindeki atlarını satarak bu satıştan elde edilen parayı Kocatepe Camii'ni yaptırmakla görevli derneğe bağışlamıştır. Gelin görün ki; Cumhuriyet tarihimizin bu en önemli dini yapısı, yapı ruhsatı alınmadan yapılmış ve iskân ruhsatı alınmadan ibadete açılmıştır. Camiye ait bu tür eksiklikler, cami ibadete açıldıktan tam 14 yıl sonra, 2001 yılında giderilebilmiştir. [SAĞLAM, 2012] Ülkemizin en büyük camisinde bu tür sıkıntılar yaşandığından mahalle camilerinde ve köy camilerimizdeki durum daha vahimdir.

Grafik 8. Bulundukları Muhitler İtibariyle Camiler

Grafik 8'de görüldüğü gibi 71.699 adet cami %93 oranla konut bölgelerindedir. Tamamına yakını konut bölgelerinde olan camilerin ruhsat ve iskân sorumluluğu da belediyelerdedir. Günümüz camilerine ilk bakışta, arsa seçiminde herhangi bir

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

ölçütün bulunmadığını söylemek mümkündür. Şehircilik bilimi, mevcut ya da yeni planlanan bir yerleşim söz konusu olduğunda kentsel donatı olarak ne büyüklükte bir ibadet yapısı gerektiğinin hesabının yapılmasını gerekli görür. Son 50 yılda inşa edilen camilere bakıldığında, yerleşimin gereksinimi ya da yerleşim sakinlerinin talebi olup olmadığına bakılmaksızın binlerce cami inşa edildiği anlaşılmaktadır. Arsa, genellikle belediyeden tahsis yoluyla elde edilmektedir. Bu arsaların çoğunlukla yapıya erişim, kent silüeti ya da yerleşim dokusuna uyum açısından sakıncalar içerdiği izlenmektedir. Ana ulaşım aksından binaya ulaşımında en sık karşılaşılan sorun, binaya kible cephesinden yaklaşılmasıdır. Osmanlı devri örneklerine bakıldığında arsanın her zaman ideal konumda seçildiği, binaya erişimin ustaca mimari çözümlerle sağlandığı görülmektedir. Pek çok yerleşimde birbirine neredeyse komşu denebilecek mesafede camiler inşa edilmiştir. Hesaplamalara göre bir mahalle ya da köyde yer alan camilerin kapasitesinin, yerleşimin nüfusundan fazla olduğu örnekler vardır. Birkaç yüz nüfuslu bir köyde bin kişilik cami yapılması rastlanabilen bir durumdur. Bu tutum, savurganlıktan başka bir anlam içermemektedir. [EYÜPGİLLER, 2006]

c. Şahıslar (Hayırsever Vatandaşlar);

Ülkemizde inşa edilen cami ve mescitlerin, grafik 7’te görüldüğü gibi 51.134 adeti (%67’si) doğrudan yöre halkı, 8.282 adet (%11’i) cami ise hayırsever vatandaşlar tarafından yaptırılmaktadır. Genelde zengin işadamlarından oluşan hayırsever vatandaşlar için 02 Ağustos 2012 tarihinde Başbakan Yardımcısı Sayın Bekir Bozdağ “bundan sonra cami yapanların, yapılan camilere bağışta bulunanların veyahut da yardım edenlerin, bu yaptıkları yardımları ve bağışları vergiden düşebileceklerini” söyleyerek cami yapımlarının hızlanması için destek verdiler. Bekir Bozdağ; “Eskiden Türkiye’nin nüfusunun yüzde 70’i köyde veya kırsalda yaşarken şu anda Türkiye nüfusunun yüzde 70’i şehirlerde yaşıyor. Cami saylarına ilişkin muhalefet partilerinin veya bazı kişilerin eleştirileri oluyor. İşte 83 bin civarında Türkiye’de şu anda cami var. Ama bu camilerin dağılımına baktığınız zaman büyük bir kısmının köylerde olduğunu ve köylerde ki nüfusunda şehirlere kayması ile beraber bu camilerin bir kısmının neredeyse cemaatsiz kaldığını görüyoruz. Ankara’da, İstanbul’da, Kars’ta veya Erzurum’da veya Diyarbakır’da yeni nüfusun geldiği yerleşim alanlarında ise şiddetle camiye ihtiyaç var. Çünkü bir yandan 40 hanelik bir köyde cami varken öte yandan bakıyorsunuz 10 bin nüfuslu, 20 bin nüfuslu, 30 bin nüfuslu ve hatta Batman’da 100 bin nüfuslu bir yerde ezan okuyacak bir tane mabet yoktur. Bu noktadan Türkiye’nin yeni yerleşim yerlerinin oluşması nedeniyle yeni cami ihtiyaçları da oluşmuştur. Bu nedenle ben buradan Belediye başkanlarımıza, mülki amirlere bir kez daha çağrıda bulunuyorum, yeni yerleşim yerleri oluşurken lütfen buralara insanlarımızın ibadet ihtiyaçlarını giderecek olan mabetlerin yerlerinin tespiti ve bunların yapılması ile ilgili gerekli desteklerin, gerekli yardımların verilmesi sağlayın. Aksi takdirde bakıyorsunuz ezan sesi duymadan yaşayan insanların olduğunu mahalleler oluşuyor. O yüzden biz bir adım attık, eskiden sadece okullar hastaneler yapılırken bunları yapan insanların yaptıkları harcamalar veya bağışlar vergiden düşülürken biz artık cami yapanların da yaptıkları yardımları da harcamaları da vergiden düşürülebilir hale getirdik.” dedi.

[<http://www.patronlardunyasi.com/haber/Cami-yaptiranlara-vergi-mujdesi/130797>]

Bu açıklama ile cami yapımını üstlenen hayırsever vatandaşların sayısında ciddi bir artış olacağı düşünülmektedir.

d. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Müftülükler :

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın cami projelendirilmesi ve yapımları ile ilgili sorumlulukları, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunu’nun, camilerin ibadete açılması ve yöntemi ile ilgili 35. maddesinde (Değişik: 31/07/1998 4379/1 md.)

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

"Cami ve mescitler Diyanet İşleri Başkanlığı'nın izni ile ibadete açılır ve Başkanlıkça yönetilir. Hakiki ve hükmi şahıslar tarafından yapıldığı halde izinli veya izinsiz olarak ibadete açılmış bulunan cami ve mescitlerin yönetimi 3 ay içinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na devredilir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca buralara imkânlar nispetinde kadro tahsis edilir. Kadro tahsis edilinceye kadar buralarda görev yapanların mesleki ehliyetleri ile ilgili esas ve usuller yönetmelikle düzenlenir" şeklinde camilerin açılış beratı, kadro tahsisi ve ibadet alanının yönetimi ile ilgili hususlarla sınırlı iken;

2010 tarihinde çıkan 6002 sayılı kanunla değişik 7. Maddesinin f fıkrasının Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Başlığının 6. Maddesinde ;

"Cami, Kur'an kursu, hizmet binası ve diğer dini tesislerin estetik, fonksiyonel ve güvenli şekilde inşası için çalışmalar yaparak teknik yönden kontrolünü sağlamak, tip projeler hazırlamak, hazırlatmak ve kontrol etmek" şeklinde bir değişikliklikle, cami projeleri hakkında teknik yönden sorumluluk altına girmiştir.

Cami yapımında Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığı ile müftülüklerimizin daha etkin görev almaları gerekmektedir. Nitekim Diyanet İşleri Emekli Başkan Yardımcılarından Sayın Sami Uslu 2006 yılında düzenlenen " Cami Projeleri İstisare Toplantısında" bu konu ile ilgili görüşlerini; "Şu anda Türkiye'de ehil olmayan bazı kimseler cami yapmaya devam ediyorlar. Allah korusun, bir deprem, bir afet halinde bunların yaptığı camilerin büyük bir kısmının yıkılacağını uzmanlar söylüyorlar. Şimdi burada çok güzel bir çalışma yapıldı, devamı da olacak, ancak bu gibi kişiler cami yapmaya da devam edecekler. Şöyle bir şey aklıma geliyor: Başkanlığımız, müftülere bir genelge göndererek, bundan böyle cami yapımıyla ilgili konularda müftüleri daha etkin görev almalarını tavsiye etse, iyi olmaz mı?" şeklinde dile getirmiştir. [USLU, 2006, 109]

633 sayılı Kanun ve diğer yasalara dayalı olarak, Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatında aşağıdaki düzenlemeler yapılmıştır. [ONAY, 2008, 28]

a- Bucak ve Köylere İmam-Hatip Kadrolarının Dağıtımında Uygulanacak Esaslar Hakkında Tüzük

b- Camilerin Bakım, Onarım, Temizlik ve Çevre Tanzimi Yönetmeliği

c- Diyanet İşleri Başkanlığı'na Yönetimi Devredilen Cami ve Mescidlerde Görev Yapanların Mesleki Ehliyetlerinin Tespitine Dair Yönetmelik

d- Dernek, Vakıf ve benzeri Teşekküllerde Yardım Ödeneğinin Dağıtım Esaslarını Gösterir Yönetmelik

e- Diyanet İşleri Başkanlığınca İdare Olunan Cami ve Mescitlerdeki Tebrükat Eşyası Hakkında Yönetmelik

f- Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönergesi

g- Camilerin Bakım, Onarım, Temizlik ve Çevre Tanzimi Yönergesi

h- Diyanet İşleri Başkanlığı Genelge 2007

e. Vakıflar Genel Müdürlüğü :

Cami projeleri ile ilgili faaliyette bulunan resmî kurumlardan biri de Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür. Müdürlüğün, 1970'lerde "bilhassa büyük merkezlere uzak yerlerde vatandaşlarımızın proje çizdirecek yetkili mimar ve statik hesapları yapacak mühendis bulamadıkları..." gerekçesiyle tip projeler hazırlattığı bilinmektedir. (Haseki, 2006).

Kurum, bu projeleri, cami yaptıracaklara yardımcı olması amacıyla ve bu yapıların mimari ve inşaat bakımından yeterli olabilmesi ümidiyle, kendi elemanlarına "geleneksel mabed mimarisinin anlayışının ışığı altında" hazırlattığını belirtmiş ve çeşitli cami ve mescit projelerini bedelsiz olarak verdiğini açıklamıştır. Kurumun açıklamalarına göre, 120-150-200-300-450-700 ve 1500 kişilik olmak üzere geleneksel tarzda hazırlanan cami tip projeleri, cami tasarımına yeni bir anlayış getirmekten

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

ziyade mevcut cami tipolojisini yorumlamadan, aynen kullanmaktadır. Cami yaptırmak isteyen vatandaşlar (talep çoğunlukla köy ve kasabalardan gelmektedir) Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden caminin yapılacağı arsanın boyutları ve kullanıcı sayısına göre tercih ettikleri cami tip projelerini ücretsiz olarak alabilmektedirler. Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bu projelerin yalnızca plan, kesit, görünüş ve detayları mevcuttur. Statik ve betonarme projeleri çizilmediğinden, talepte bulunan kişinin bu projeleri kendinin çizdirmesi gerekmektedir. Tip projelerin hemen hemen hepsi klasik tarzda tasarlanmış ve çoğunun çizim tarihi 20-30 sene öncesine dayanmaktadır. Henüz tasarımlarda bir güncelleme yapılmamıştır. Zaten Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkililerinden edinilen bilgiye göre, halkın talebi de klasik cami yönünde olmaktadır. Şimdiye kadar modern cami talebinde bulunan kimse olmamıştır. Ayrıca talepte bulunan kişi ya da derneğin projeyi aynen uygulama zorunluluğu bulunmamaktadır. Kişi kendi arsa koşullarına göre projelerde istediği değişikliği yapabilir, ölçülerinde oynama yapabilir. Vakıflar Genel Müdürlüğü yapılan camilerin denetiminden sorumlu değildir. Zaten tip cami projesi tasarlamak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görev ve sorumlulukları arasında değildir. Amaç, cami projesi talebiyle gelen vatandaşın geri çevirmemektir. Bu, cami üretiminde mimarların bulunmadığı fiilî bir duruma işaret eder. Buradaki iyi niyeti görmek zor olmamakla birlikte doğurduğu sonuçların ne derece hayırlı olduğu şüphelidir. [ATLI, 2010, 21-22]

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ikinci bölüm Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları başlığı altında ;

(Değişik:14.07.2004 - 5226/2.md) "Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkâmlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar, tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar; çeşme ve sebiller, imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar, külliye, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir. " hükmü gereği camiler koruma altına alınmıştır.

f. Türkiye Diyanet Vakfı:

Türkiye Diyanet Vakfı 13 Mart 1975 tarihinde kurulmuştur. Ülkemizde camilerin bir kısmı Türkiye Diyanet Vakfı vasıtasıyla da inşa ettirilmiştir. Diyanet Vakfı mülkiyetinde 2164 cami, 251 mescit bulunmakta ve bu binaların bakımı vakıf tarafından yapılmaktadır.

Vakfın gayesi; "Diyanet İşleri Başkanlığınca yurt içinde ve yurt dışında yürütülecek hizmetlerin süratli ve etkin bir şekilde yürütülmesine, İslam dininin gerçek hüviyeti ile araştırılmasına ve tanıtılmasına, toplumun din konusunda aydınlatılmasına yardımcı ve destek olmak; gereken yerlerde cami ve Kur'an kursları inşa edip donatmak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın desteklenmesine, yurt içinde ve yurt dışındaki vatandaş, soydaş ve dindaşlarımızın sağlık, kültür ve dini eğitim seviyesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak, Vakfa yapılacak her türlü ayni veya nakdi bağışların, zekât, fitre gibi yardımların, giyecek, gıda, araç-gereç vb. ihtiyaç maddelerinin, şartlarına uygun olarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasını sağlamaktır. Vakıf, gayesini gerçekleştirmek için yapacağı çalışmalarda, ilgili mevzuat çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı ile ve gerektiğinde ilgili konularda faaliyet gösteren diğer gerçek ve tüzel kişiler ile tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlarla da işbirliği yapar." şeklinde açıklanmıştır. [Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni, 2010, S:8-9]

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

Türkiye Diyanet Vakfı, cami yapımı alanında önemli bir boşluğu dolduran hizmetler üretmektedir. Geliştirdiği tip cami projeleri ile de bu boşluğu doldurma noktasında gayret göstermektedir. Büyük kentlerimizde abidevi türden camilerimizin yaptırılması lokal teşebbüslerin altından kalkamayacağı bir yük olmuştur. Diğer bütün kültür değerlerimizde olduğu gibi, dini kültürümüzdeki sürekliliğin sağlanmasına da geleceğimiz açısından ihtiyaç vardır. Eski camilerimizin muhafazası ve oralarındaki manevi havanın yeni nesillerce de teneffüsünün mümkün kılınması esaslı bir maddi külfeti ve belli başlı bir sorumluluk gerektirmektedir. Abidevi nitelikte olan ve bir külliye şeklinde düşünülen Kocatepe Camii ve Adana Sabancı Merkez Camii başta olmak üzere, il ve ilçelerde hizmete sunulan camilerin bir kısmı Türkiye Diyanet Vakfı tarafından inşa edilerek hizmete sunulmuştur. [Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni, 2010, S:11]

Vakıf bünyesinde bulunan İnşaat ve Emlak Müdürlüğü; Mütevelli Heyetinin ve Diyanet İşleri Başkanlığı Hac ve Umre Komisyonu Kararlarına istinaden, dini, sosyal, eğitim ve sağlık konularında Genel Müdürlüğe tevdi edilen, yurt içinde ve yurt dışında yapılması öngörülen cami, şadırvan, WC, imam evi, okul, yurt binaları, kültür merkezleri, lojman binası inşaatları ile mevcut her türlü binaların bakım, onarım ve restorasyonlarının yapımı ile her türlü gayrimenkulümüzün satın alınması, kiraya verilmesi, satılması, bunlara ilgili cins tashihi, kamulaştırma, ifraz, tevhid, vb. işlerin yürütülmesi, ayrıca gayrimenkullerin kamu kurum ve kuruluşlarında takip edilmesi, gayrimenkul bağışlarıyla ilgili işlemlerin yürütülmesi, ihtiyaç duyan ilgililere verilmek üzere tip cami projeleri hazırlamak gibi hususlarda gereken her türlü iş ve işlemleri yürütür.

Vakfın yurt dışında da bir çok cami yapımı faaliyeti olmuştur. Bu güne kadar temelden 14 cami ile 1 ilahiyat fakültesi, 1 lise binası inşa edilmiş, ayrıca bir çok okul, cami, tarihi eserin de tamir ve restorasyonu vakıf aracılığı ile yapılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı, KOMAŞ A.Ş., Kocatepe Modern Mağazacılık İşletmeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş ünvanı ile 5 Mart 1990 tarihinde cami projelendirmesi, cami inşaatı ve restorasyon, restitüsyon ve betonarme güçlendirme ve takviye projeleri de yapmaktadır.

6. Sonuç

Ülkemizde yaşanan hızlı nüfus artışı ve şehirlere göç olgusu, cami ihtiyacını da had safhaya çıkarmıştır. Bu ihtiyacın karşılanması da tamamen vatandaşlarımızın duyarlılığına, gayret ve fedakârlığına bırakılmıştır. Müslüman hayırseverlerin bu yöndeki gayreti her türlü takdirin üzerindedir. Ne var ki, bireysel çabalar bu açığı kapatmakta çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Öte yandan, yeni yapılmakta olan camilerde, mimarî yönden birtakım estetik ölçülere dikkat edilmesi dinimizin güzelliklerine yakışan bir üslûbun tutturulması da keza bir ihtiyaçtır. [Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni, 2010, S:11]

Cami yapımında yaşanan sıkıntılardan ve bu konuda eksik olan yasal düzenlemelerden bahsettik. Tüm bu sorunların aşılabilmesi için yapılması gerekenleri aşağıda adım adım incelemekte fayda görüyoruz. Bu konudaki en temel sıkıntı, cami inşaatlarının statüsünün net olarak belirlenmemesidir. Hastaneler nasıl Sağlık Bakanlığı'na ait resmi binalar ise, eğitim binaları Milli Eğitim Bakanlığı'na ait binalar ise ve Üniversite kampus binaları için Yüksek Öğretim Kurulu aracılığı ile kampüste yapılacak her türlü bina için Devlet Planlama Teşkilatından ödenek ayrılıyor ise, camiler de Diyanet ile organik bağı olan ancak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı birer resmi bina hüviyetine bürünmelidir. Mevcutta bulunan tüm camilerin ve yeni yapılacak olan camilerin Tablo 8'de belirtildiği gibi ; "kamu kurumları bünyesinde bulunanlar Resmi Bina" ve "kamu kurumları dışında bulunanlar da Umumi Bina" olarak ayrılmalıdır.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

1. ADIM — CAMİ BİNALARININ STATÜSÜ

1. RESMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER	2. UMUMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER
Kamu Kurumları Bünyesinde Bulunanlar	Kamu Kurumları Dışında Bulunanlar

Tablo 8. Cami İnşaatlarının Statüsü

3194 sayılı İmar Kanununda "kamu yapısı" veya "resmi bina" tanımı yapılmamış, Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca hazırlanarak 2.11.1985 günlü, 18916 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliğinin 4. maddesinin 5. bendinde ve 3030 sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliğinin 16. maddesinin 20. bendinde Resmi Bina: "Genel, katma ve özel bütçeli idarelerle, il özel idaresi ve belediyeye veya bu kurumlarca sermayesinin yarısından fazlası karşılanan kurumlara, kanunla veya kanunun verdiği yetki ile kurulmuş kamu tüzel kişilerine ait bina ve tesislerdir." şeklinde tanımlanmıştır. Aynı maddenin 21. bendinde Umumi Bina: kamu hizmeti için kullanılan resmi binalarla ibadet yerleri, özel eğitim, özel sağlık tesisleri, sinema, tiyatro, opera, müze, kütüphane, konferans salonu gibi eğlence yerleri, otel, özel yurt, işhanı, büro, pasaj, çarşı gibi ticari yapılar, spor tesisleri, genel otopark ve buna benzer umuma ait binalar olarak belirlenmiştir.

3194 sayılı İmar Kanununda yapılacak bir düzenleme ile resmi bina ve umumi bina tariflerini ve ibadet yerlerinin hüviyetini yönetmeliklere bırakmadan netleştirmek gerekmektedir.

"Kamu Kurumları bünyesinde mevcut bulunan ve inşa edilecek her türlü ibadet yapısı resmi bina, Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında bulunan ve kamu kurumları dışında inşa edilecek her türlü ibadet yapısı umumi bina olarak adlandırılır." şeklinde bir düzenleme olmalıdır.

Bu ayırım yapıldıktan sonra, böylece Tablo 9'da görüldüğü gibi üniversite kampüsleri, sağlık kampüsleri ve diğer kamu kurumlarında yapılacak cami ve mescid inşaatlarına Devlet Planlama Teşkilatı Yatırım Programı'nda ödenek ayrımı yapılabilir. Yine resmi kurumlar dışında kalan umumi bina hüviyeti kazanacak olan camiler için hayırsever vatandaşlar, cami yaptıрма ve yaşatma dernekleri ve vakıflar bina maliyetlerini karşılayabilirler.

2. ADIM — CAMİ İNŞAATLARININ MALİYETİ

1. RESMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER	2. UMUMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER
Kamu Kurumları Bünyesinde Bulunanlar	Kamu Kurumları Dışında Bulunanlar
İnşaat Maliyeti	İnşaat Maliyeti
Devlet Planlama Teşkilatı Yatırım Programı ile Kurum Bünyesinden...	Özel şahıslar, Cami Yaptırma ve Yaşatma Dernekleri, Vakıflar aracılığı ile....

Tablo 9. Cami İnşaatlarının Maliyeti

Cami maliyetlerinin karşılanmasının ve ödeneklerinin ayrılmasının kimler veya hangi kurumlar tarafından karşılanacağı hususunun şekillenmesinin ardından cami yapım izni de tablo 10'da açıklanmıştır. Kamu kurumlarında inşa edilecek camilerin yapım izni hangi kuruma yapılacaksa, izin o kurumun merkez teşkilatından alınmalıdır ve Diyanet İşleri Başkanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bilgilendirilmelidir.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

3. ADIM — CAMİ YAPIM İZNİ

1. RESMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER	2. UMUMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER
Cami yapılacak olan kurumun bağlı olduğu merkez teşkilat...	Kanun'da geçen Mülki İdare Amirleri yerine eski kanunda yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığı ile İl Müftülüklerinden ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İl Müdürlükleri'nin uygun görüşü alınarak mülki idare amirinin izni ile....

Tablo 10. Cami Yapım İzni

Umumi Bina hüviyetindeki camilerin yapım izni;15.07.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4928 sayılı kanunla değiştirilmiş ve;

“İmar planlarının tanziminde, planlanan beldenin ve bölgenin şartları ile müstakbel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak lüzumlu ibadet yerleri ayrılır. İl, ilçe ve kasabalarda mülki idare amirinin izni alınmak ve imar mevzuatına uygun olmak şartıyla ibadethane yapılabilir” şeklinde mülki idare amirlerinden alınırken, kanunda;

“İmar planlarının tanziminde, planlanan beldenin ve bölgenin şartları ile müstakbel ihtiyaçları göz önünde tutularak lüzumlu cami yerleri ayrılır. İl, ilçe ve kasabalarda Müftülükler ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İl Müdürlükleri'nin uygun görüşleri alınarak mülki idare amirinin izni alınmak ve imar mevzuatına uygun olmak ve tüm uygulama projeleri tam olmak şartıyla cami yapılabilir” şeklinde bir düzenleme yapılmalıdır. Müftülükler'in envanter ve istatistiki çalışmaları açısından, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri'nin ise imar planı ve o bölgenin cami ihtiyacının olup olmaması durumu ile ilgili teknik açıdan görüşleri alınarak cami yapım izninin mülki idare amiri tarafından verilmesi sağlanmalıdır..

Cami yapım izinlerinin alınması ile birlikte zaten yapılacak her cami için tüm mimari ve mühendislik uygulama projeleri hazır olacaktır ki, cami yapımı izni alınabilinsin. Kesinlikle, Diyanet İşleri Başkanlığı, müftülükler, Vakıflar Genel Müdürlüğü veya başka yere yapılan tip cami projeleri ile yeni cami inşaatlarına başlama müsaadesi verilmemelidir. Bir projeden esinlenmek ayrı, kopyalamak ayrı, aynıını yapmak bambaşka şeylerdir.

Cami yapım sürecinde 4. Adım olarak belirtilen Tablo 11’de ki gibi; hazırlanacak cami projeleri resmi bina hüviyetindeki camiler için, caminin inşa edileceği zaten bünyesinde var olan mimar ve mühendisler tarafından veya yapılacak caminin büyüklüğüne göre, yarışma ile elde edilebilir. Umumi bina hüviyetindeki cami projeleri, cami yapılacak yer için arsa, çevre binalar vb. uyumlar dikkate alınarak özgün projelerle veya merkez camiler gibi büyük ölçekte inşa edileceklerse yarışma ile elde edilmelidir.

4. ADIM — CAMİ PROJELERİ

1. RESMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER	2. UMUMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER
Cami Yapılacak Kurumun Mimar ve Mühendisleri veya yarışma ile...	Her cami için ayrı ayrı ve özgün projeler mimar ve mühendisler tarafından veya yarışma ile...

Tablo 11. Cami Projeleri

İmar Kanunu Yönetmeliklerine;“ Resmi bina hüviyetinde veya umumi bina hüviyetindeki tüm cami projeleri, yapılacakları yerlerin şehirleşme, nüfus oranları ve zemin etüd raporları vb. kriterler dikkate alınarak alanları belirlenmeli ve mimar ve mühendislerce veya yarışma ile hazırlanacak özgün projelerden oluşturulmalıdır.” hükmü eklenmelidir.

Projelerin oluşturulması ile birlikte inşaat yapım izni olan yapı ruhsatı işlemi tablo 12’ de 5. Adım olarak gösterildiği gibi günümüzde olduğu şekliyle ve İmar Kanununun 21. Maddesinde açıklandığı gibi;

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

“Bu kanunun kapsamına giren bütün yapılar için 26. maddede belirtilen istisna dışında belediye veya valiliklerden (....) yapı ruhsatiyesi alınması mecburidir” hükmü gereği yine belediyeler ve Valilikler tarafından verilmelidir. Ancak cami yapımları hayır işi olmasından dolayı belediyeler bu konuda gerekli hassasiyeti gösterememektedirler. Bu konudaki tavizlerin önüne cezai işlemlerle geçilmelidir.

5. ADIM — CAMİ İNŞAAT İZİNİ (YAPI RUHSATI)	
1. RESMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER	2. UMUMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER
Belediyeler ve Valilikler	Belediyeler ve Valilikler

Tablo 12. Cami İnşaat İzni (yapı Ruhsatı)

Cami inşaat izni, yani yapı ruhsatının alınmasının ardından, cami yapımlarında gerek camiye yaptıranlar tarafından, gerek cami inşaatını yapanların ve kamu kurumlarının yaşadığı sıkıntıları içeren cami inşaatı yapım sürecinde de 6. adım olarak tablo 13'teki gibi bir takım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Başta da belirttiğimiz gibi cami inşaatlarının statüsünün netlik kazanması bu konuda yaşanan olumsuzlukların büyük bir bölümünü çözecektir. Resmi bina hüviyeti kazanan camilerin inşaat ödenekleri kurum bünyesinde var olacağından inşaat yapım süresince, inşaatı bitirebilmek için yardım ve kampanyalara gerek kalmayacak, inşaatta çalışan taşeron, usta vb. çalışanlarla yaşanan sıkıntılar, sigortasız çalıştırılan işçiler gibi olumsuzluklar da giderilmiş olacaktır. En önemlisi ise resmi bina hüviyetindeki camilerin tüm inşaat kalemleri 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu açık ihale yöntemi veya diğer ihale usulleri ile ihale edilecektir. Kamu ihale kanunu gereği, tüm uygulama projelerinin tam ve eksiksiz olması ve yapılacak binanın tüm ödeneğinin ayrılmış olması hükmü gereği, proje ve inşaatı tamamlamak için gerekli maddi sıkıntı da ortadan kalkmış olacaktır. Aynı şekilde hususi bina hüviyetindeki camilerin yaptırını kim veya hangi kurum olursa olsun, caminin her kalem işinin 4734 sayılı kamu ihale kanunu açık ihale yöntemi, doğrudan temin yöntemi veya diğer ihale usulleri ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri tarafından yapımı sağlanacaktır. Kamu kurumlarında kamu alımları işleyişinin hızlı olabilmesi için 4734 sayılı kamu ihale kanununda bulunan doğrudan temin yöntemi usulü vardır. Bu usul ile teminat alınmaksızın, ihale komisyonu kurma ve yeterlilik koşullarını arama zorunluluğu olmaksızın ihtiyaçların temin edilmesi sağlanmıştır. (İhale usulü değil, temin yöntemi). Aslında bu usul şu anda cami yapan derneklerin uyguladığı sistemden farklı değildir. 2012 Yılı İçin Büyükşehir belediyesi sınırları dahilinde bulunan idarelerin 43.228 TL (Kırk üç bin iki yüz yirmisekiz Türk Lirası), diğer idarelerin 14.403 TL (On dört bin dört yüz üç Türk Lirası) doğrudan temin limitleri vardır.

6. ADIM — CAMİ İNŞAAT YAPIMI SÜRECİ	
1. RESMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER	2. UMUMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER
Tüm inşaat işlerinin 4734 sayılı Kamu İhale usulleri ile yapılması...	Cami Dernekleri, Şahıslar veya Vakıflar vb. Tarafından inşaa sistemi ve doğrudan temin yolu ile diğer ihale usulleri ile...

Tablo 13. Cami İnşaat Yapımı Süreci

Bu düzenleme 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı veya 4734 sayılı Kamu İhale Kanunun'da ibadet yerleri başlıklı yeni bir madde veya 3194 sayılı İmar Kanunun'da;

“Resmi bina hüviyetindeki camilerin inşaat ihaleleri, kurum bünyesinde 4734 sayılı kamu ihale kanunu ihale yöntemleri ile umumî bina hüviyetindeki camilerde yine 4734 sayılı kamu ihale kanunu açık ihale yöntemi ve diğer ihale usulleri ile

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

birlikte doğrudan temin yoluyla Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri aracılığı ile yaptırılacaktır.” şeklinde bir madde eklenmelidir.

Ülkemizdeki 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamında ihalelerini gerçekleştiren tüm kamu kurum ve kuruluşları internet üzerinde, Kamu İhale Kurumu tarafından oluşturulmuş olan, Elektronik Kamu Alımları Platformuna (EKAP) kayıtlarını yaptırmaktadırlar. EKAP gerçek ve tüzel kişiler ile idare kayıtlarını 24.02.2010 tarihinden itibaren elektronik ortamda almaya başlamıştır.[Mehmet Kutay YILDIRIM, 2010, S:47] Bu yöntem ile ülkemizdeki tüm camilerle ilgili şu anda ulaşmakta ciddi sıkıntıların yaşandığı envanter de oluşturulmuş olacaktır.

1999 Gölcük Depremi’nin etkisiyle yapı güvenliğinin önemi ortaya çıkıncaya kadar, ülkemizde inşa edilen camilerin büyük bir bölümünün her türlü resmî denetimden neredeyse muaf tutulduğu bilinmektedir.Arsa belirlenip, bir cami yaptırma derneği kuruluştan sonra, yerel yönetimlerin çoğunlukla mimari projeyi ve mühendislik projelerini denetime tabi tutmadıkları, inşaat sürecinin de hiçbir şekilde denetlenmediği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla, bu binaların başta mimari çözümleri olmak üzere, mühendislik hizmetleri bağlamında sahip oldukları güvenilirlik düzeyi inşaatı sürdüren grupların insafına, varsa süreci takip eden teknik elemanların mesleki becerilerine bırakılmıştır.Estetik boyutunu bir yana bıraktığımızda, kontrolsüz inşa edilmiş bir caminin deprem, yangın ve benzeri durumlarda, binlerce insan için yaratabileceği tehlike tüyler ürperticidir. [EYÜPGİLLER, 2006]

Cami yapımlarındaki bir sonraki süreçte cami inşaatı denetim süreci de tablo 14’te gösterildiği gibi 4708 sayılı Yapı Denetim Kanunu veya Yapı Denetimi Uygulama Usul Ve Esasları Yönetmeliği’ne ;

“Resmî bina hüviyetindeki camilerde, cami inşaatının denetimi, kamu kurumu bünyesinde varolan teknik personelce olmayanlar da ise Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri teknik personeli tarafından yapılmalıdır. Umumi bina hüviyetindeki camilerde yine Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri teknik personeli veya Yapı Denetim Firmaları Aracılığı ile denetim yapılmalıdır.” hükmü eklenmelidir.

7. ADIM — CAMİ İNŞAATI DENETİM SÜRECİ	
1. RESMÎ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER Kamu Kurumlarının Bünyesindeki Teknik Personel tarafından, yoksa Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Teknik Personeli tarafından inşaat denetimi yapılmalı...	2.UMUMİ BİNA HÜVİYETİNDEKİ CAMİLER Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Teknik Personeli Yapı Denetim Firmaları Aracılığı ile denetim yapılmalı.

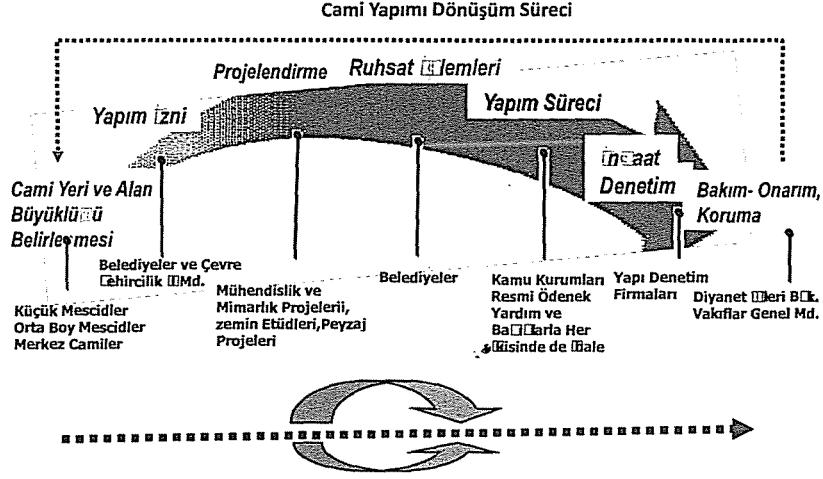
Tablo 14. Cami İnşaat Denetim Süreci

Tüm bu süreçlerin, mevcut duruma entegre edilmesini, tablo 15’te gösterildiği gibi cami mimarisi yapımı dönüşüm süreci ile özetleyebiliriz. Tüm bu süreçlerdeki mevzuat değişikliklerinin ivedi olarak uygulamaya geçirilmesi ve camiler üzerindeki sıkıntıların ve eleştirilerin asgariye indirilmesi için Diyanet İşleri Başkanlığı’nın koordinasyonunda, yerel yönetimlerden ve bakanlıklardan teknik personel desteği ile bu konuda emek vermiş tecrübesi olan kişilerden oluşan bir komisyon teşkil edilmesi sağlanmalıdır. Bu çalışmaların yapılması için yöneticilerimize büyük sorumluluklar düşmektedir. Diyanet İşleri Emekli Başkan Yardımcısı Sayın Sami Uslu’nun dediği gibi; “Yöneticiler sadece yaptıklarından değil de imkanları olduğu halde yapmadıkları veya yapamadıklarından da bir başka hayatta hesaba çekilecekleri hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalıdır”.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Cami Mimarisinde Kurumsal ve Yasal Çerçeve
M. Kutay YILDIRIM, Müşerref YILDIRIM

Cami Yapımı - Klasik Yapım Süreci

Tablo 15. Cami Mimarisi Yapımı Dönüşüm Süreci

Kaynakça

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Uygulama Gazetesi. Cami yaptıрма ve yaşatma dernekleri cami avlularına yaptıkları dükkânlarla haksız kazanç elde ediyor, <http://ilef.ankara.edu.tr/gorunum/2003/04/din-ticarete-alet-ediliyor/> (Temmuz 15, 2012).

Atlı, M. 2010. 90'lardan Günümüze Türkiye'de Cami Mimarlığı Tartışmalarına Mimarların Katılımı. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Bardakoğlu, A. 2006. Cami Projeleri İstişare Toplantısı, 10-11 Temmuz 2006, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, , Ankara.

Bozdağ, B. 2012 Cami yaptıranlara vergi müjdesi, <http://www.patronlardunyasi.com/haber/Cami-yaptiranlara-vergi-mujdesi/130797>. (Ağustos 20, 2012)

Diyanet İşleri Başkanlığı. 1986. Camilerin Bakım Onarım Temizlik Ve Çevre Tanzimi Yönergesi. 28.05.1986 tarih ve K/170/1060 sayılı onayı.

Eyüpgiller, K.K. 2006. Türkiye'de 20. Yüzyıl Cami Mimarisi, Mimarlık Dergisi, Sayı: 331, Eylül-Ekim 2006, İstanbul.

Haseki, S. 2006. 20. Yüzyıl Çağdaş Cami Mimarisine Ankara Örnekleri Üzerinden Bir Yaklaşım, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

International Religious Freedom Report For 2011, (Haziran 20, 2012). Section I. Religious Demography, <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm?dliid=192871#wrapper>.

Karaman, F. 2006. Cami Projeleri İstişare Toplantısı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 10-11 Temmuz 2006, Ankara.

Kirazoğlu, M.S. 2006. Cami Projeleri İstişare Toplantısı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 10-11 Temmuz 2006, Ankara.

Onay, A. 2008. Türkiye'nin Cami Profili (Fiziki ve Sosyolojik Açılardan Bir Analiz), Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, Şubat 2008, İstanbul.

1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu

Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde
Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler

Resmi Gazete. 1985. İmar Kanunu. Yayın Tarih ve No: 09.05.1985 / 18749.

Resmi Gazete. 1965. Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. Yayın Tarih ve No: 02.07.1965/ 12038.

Resmi Gazete. 2001. İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik. Yayın Tarih ve No: 17.03.2001 / 24345.

Resmi Gazete. 1985. Camilerin Bakım Onarım Temizlik ve Çevre Tanzimi Yönetmeliği. Yayın Tarih ve No: 24.05.1985 / 18763.

Resmi Gazete. 1935. Vakıflar Kanunu. Yayın Tarih ve No: 13.06.1935 / 3027.

Resmi Gazete. 1983. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. Yayın Tarih ve No: 23.07.1983 / 18113.

Resmi Gazete. 1933. Belediye Yapı ve Yollar Kanunu. Yayın Tarih ve No: 21.06.1933 / 32433.

Sağlam, Ö. 2012. Ankara Kocatepe Camii kaçaktır.
http://www.haberiniz.com.tr/yazilar/koseyazisi60041-Ankara_Kocatepe_Camii_kacaktır.html. [Ağustos 15, 2012]

Türkiye Diyanet Vakfı. 2010. Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni, Ocak-Şubat-Mart 2010, Ankara

TÜİK. 2010. Kültür İstatistikleri, Cultural Statistics 2010, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ekim 2011, Ankara.

Uslu, S. 2006. Cami Projeleri İstişare Toplantısı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 10-11 Temmuz 2006, Ankara.

Yazıcıoğlu, M.S. 2007. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı 23. Dönem 2. Yasama Yılı, 03 Ekim 2007, Ankara.

Yıldırım, M.K. 2010. Elektronik İhale (E-İhale), Kamu Kurumları İnşaat İhalelerinde E-İhale Uygulaması, Yüksek Lisan Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Yıldırım, M.K. 2010. Engelsiz Kampüs Projesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.